

1. - POSAMEZNIK, DRUŽBA, SOCIOLOGIJA

1-SOCIOLOGIJA IN DRUŽBA

Sociologija proučuje **DRUŽBO**. Pri tem uporablja znanstvene metode raziskovanja (eksperiment, anketa...). Proučuje predvsem moderne družbe (po industrijski revoluciji). Zanima jo tudi vpliv družbe na posameznika (človek je družbeno bitje). Odločitve, ki so na videz individualne postavlja v družbeni kontekst (npr. število otrok- Afrika veliko, Evropa malo). Raziskuje pa tudi zakonitosti razvoja družbe (zakaj se družba razvija). Sociološki pogled je globalen – dogajanja v enem delu sveta lahko razumemo, če upoštevamo spremembe v drugem delu sveta.ž

Tradicionalne in moderne družbe

Tradicionalne družbe so statične in se počasi spreminjajo. Institucij je malo (cerkev, družina...). Velik pomen imajo sorodstveni odnosi, prevladuje kmetijstvo, dr. nadzor je neformalen (sosedje, prijatelji....), prisotna je nizka delitev dela, prevladujejo pripisane determinante dr. statusa, migracij je malo, velik vpliv ima religija.....

MODERNE DRUŽBE - OBRATNO

Koristnost socioloških znanj

- Pomagajo pri reševanju dr. problemov in kriz
- Pomagajo tistim, ki imajo dr. moč (pri odločanju)
- Pomagajo nam, da se zavedamo okoliščin, ki vplivajo na naše življenje

Skratka spoznavamo svet v katerem živimo.

2.-NASTANEK IN RAZVOJ SOCIOLOGIJE

Nastala je v 19. Stoletju. To je bilo povezano s prehodom iz tradicionalne v moderno družbo,ko je nastale nova politična ureditev, novi dr. razredi,urbanizacija, kapitalizem... Začetnika sociologije sta August Comte in Saint Simon, francoska družboslovca. Postavita zahtevo, da je po proučevanju družbe z namenom, da bi jo izboljšali. August Comte razdeli razvoj družbe v tri faze:

- Teološka – verska razlaga sveta
- Intelektualna – razlaga sveta z logičnim sklepanjem
- Pozitivistična – znanstvena razlaga sve

3.- SOCIOLOŠKE TEORIJE

FUNKCIONALIZEM

Zanima jih povezanost (integracija) in ohranjevanje obstoječega dr. sistema (teoretiki vladajočih elit). Ukvarjajo se z zgradbo (strukturo) družbe in vlogo(funkcijo) posameznih delov družbe, katere so pomembni za delovanje celotne družbe (politika, gospodarstvo, družina, religija....)

Do sprememb prihaja zaradi pritiskov okolja saj se je potrebno na spremembe prilagoditi. Tako kot narava se tudi družba razvija od enostavnega k zapletenemu (narava- od enoceličarja do človeka; družba- od lovsko-nabiralniške do moderne industrijske družbe). Družbo povezujejo skupne vrednote (oblikuje se vrednostni konsenz – soglasje o skupnih vrednotah). Vrednote se hitro spreminjajo zato nastaja problem integracije družbe.

Glavna predstavniki so Parsons , Durkheim in Merton.

Parsons meni da je vsak dr. pojav funkcionalen (koristen) za ohranjevanje družbe (tudi revščina.....).

KRITIKA: funkcionalizem je nekritičen do neenakosti.

KONFLIKTNA TEORIJA (MARKSIZEM)

Družba ni harmonična celota v kateri vsak del prispeva k ohranjanju sistema ampak je polna nasprotij in konfliktov. Konflikte srečamo v vsaki družbi. Vzroki za konflikte:

- Dr. moč je neenakomerno porazdeljena (eni lahko sprejemajo pomembne odločitve, drugi nobenih)
- Nekatero dobrine so redke – problem kako jih porazdeliti
- V družbi je veliko dr. skupin, katere imajo različne interese

Konflikt je tudi osnovna značilnost kapitalizma in sicer med delom in kapitalom oz. med lastniki in nelastniki (privatna lastnina je vir konfliktov)oz. med revnimi in bogatimi.

Glavna predstavnika sta Marx in Dahrendorf.

Dahrendorf ne vidi vir konfliktov le v privatni lastnini temveč tudi v različni porazdelitvi dr. moči (med upravljalci in izvajalci). Konflikti se ne pojavljajo le pri delu, temveč so konflikti tudi med spoloma, mladimi – starimi, mesto – vas..... Brez konfliktov ni razvoja.

Ta teorija poudarja predvsem dr. neenakost in kritizira obstoječo družbo.

KRITIKA: ekonomski determinizem – vse je odvisno od odnosov pri delu.

INTERAKCIONIZEM

Za razliko od prejšnjih teorij ima ta mikrosociološki pristop. Torej v središče proučevanja ne postavlja družbe temveč posameznika in njegove interakcije (stike) z drugimi. Raziskuje kako ljudje stopajo v različne odnose. Družba je rezultat vsakdanjih stikov med ljudmi (družba je celota medčloveških odnosov). Interakcija med ljudmi pa je simbolna. Ljudje dajemo istim dogodkom ali ravnanju ljudi različen pomen. Ljudje se odzivamo na dogodke glede na to

kakšen pomen ima ta dogodek za nas.

Glavni predstavniki: Max Weber, E. Goffman..

2.-KULTURA IN SOCIALIZACIJA

1-KULTURA

1-Opredefitev in sestavine kulture:

Kultura je širok pojem, nanaša se lahko na bonton (normativno kulturo), religijo, navade, običaje, kulturne rastline; latinsko (culturo) pomeni obdelovanje. Pomeni celotno človekovo materialno in duhovno ustvarjanje. Pomeni **NAČIN ŽIVLJENJA**.

Najpomembnejše antropološke (antropos=človek) posebnosti človeka, ki so povezane z razvojem kulture so:

- Sposobnost uporabe jezika v komunikaciji
- Sposobnost učenja
- Sposobnost organiziranja – da lahko živi na različne načine
- Dolgo obdobje odraščanja – sposobnost, da se lahko prilagodi različnim življenjskim okoliščinam
- Izdelovanje in uporaba orodja (prilagajanje narave)
- Razvoj kulture je povezan s človeško »družbenostjo«

DELITEV KULTURE:

- **Eksplicitna** – vidno: MATERIALNA kultura (TV, avto, računalnik...)
- **Implicitna** – nevidno: DUHOVNA kultura (religija, morala...)
-

2-SESTAVINE KULTURE:

- **Jezik** = sistem simbolov; omogoča sporazumevanje (komunikacijo), pogovor o preteklosti in prihodnosti, izražanje in opis čustev, prenos izkušenj, prenos kulture na mlajše generacije. = most med generacijami. POMEN: povečal se je s pisavo (pred 5000) leti in razvojem medijev. Brez jezika ni nacionalne kulture (v svetu je preko 3000 jezikov)
- **Norme** so pravila/smernice ravnanja, ki zapovedujejo ali prepovedujejo. Vsebujejo sankcije ali nagrade

..**formalne/uradne norme** – sprejema jih organizirana družba(država, firma,šola..) in so zapisane (denarna kazen-, Nobelova nagrada+)

..**neformalne/neuradne norme** – sprejema jih neorganizirana družba (ljudje okoli nas) in niso zapisane, vsebujejo pa čustveno komponento in so oblika družbenega nadzora (posmeh-, prezir-, nasmeh+, objem+). Norme so **konkretne smernice ravnanja**.

- **Vrednote** so ideje kaj je dobro, so smernice ravnanja in so del kolektivne zavesti družbe; delujejo kot motivacija (zastavimo si cilj, ki ga želimo doseči); na osnovi vrednot ocenjujemo ljudi. Lahko odstopamo od svojih vrednot, VZROKI pa so:
 - ..1.trenutni interesi; korist (imamo se za poštenega, na cesti najdemo denarnico in vzamemo denar ← nepoštenost)
 - ..2.čustveni odziv (si resnicoljuben nato pa prevaraš svojega moža in potem se zlažeš, da nisi varal ← laž)
 - ..3.konflikt družbenih vlog (če posvečaš preveč časa otroku trpi kariera, če si stalno v službi trpi otrok). **Vrednote** so splošne smernice ravnanja, **norme** pa so konkretne smernice ravnanja. Vrednote uporabljamo glede na okoliščine- v vojni so drugačne kot v miru. Vrnitev z vojne lahko povzroči vrednostni šok (vojna- nasilje, mir-nenasilje, prijaznost)

HIERARHIJA(=odnosi nadrejenosti in podrejenosti) VREDNOT – enim se odrečemo na račun drugih. Npr. mati se zaradi bolnega otroka odreče karieri.

Vrednote se razlikujejo skozi zgodovino. (raziskava v Sloveniji med mladimi: 1.zdravje, 2.prijateljstvo, 3.urejena družina, 4.varnost)

Vrednote se**RAZLIKUJEJO**:

- ..glede na spol
- ..glede na starost
- ..glede na standard
- ..glede na nacionalno in raso pripadnost

- **Simboli**; živa bitja zaznavamo svet s čutili, človek pa je edini, ki stvarjem in dejanjem da pomen, s tem pa ustvarja simbole.
 - ..razlikujemo se od družbe do družbe
 - ..spreminjajo se skozi zgodovino
 - kulturni šok
- **Moralna opredelitev, običaji, tabuji, navade**
 - ..najpomembnejše vrednote vsake družbe so: 1. Življenje, 2. Svoboda, 3. Enakost, 4. Privatna lastnina. Do teh vrednot se opredelimo in s tem pokažemo svojo moralno opredelitev.
 - ..običaji → gre za trajne vzorce ravnanja skozi čas, če kršiš običaj sledijo neformalne sankcije (ker smo istovrstnega ravnanja navajeni).

..tabujj → pojavi, ki so strogo prepovedane (incest)

..navade → vsakodnevno rutinsko ravnanje (jutranja telovadba, izrekanje sožalja...) – ne gre za prepoved ampak za to kaj je primerno.

▪ **Materialna kultura in tehnologija**

To so **ARTEFAKTI**= oprijemljive stvari človekovega dela (avto,...)

Tehnologija = odnos med človeškim delom in delovnimi sredstvi. Razvijati se je začela z (faze razvoja tehnologije):

1. MEHANIZACIJO = uvajanje strojev v proizvodnjo
2. AVTOMATIZACIJA = uvajanje avtomatov, robotov
3. INFORMACIJSKA TEHNOLOGIJA = uvajanje računalnikov

Razvoj tehnologije:

- spreminja kulturo oz. način življenja
- fizično delo izginja iz proizvodnje
- višja blaginja oz. standard
- izobrazbena struktura se spreminja (je višja)
- ekološki problemi se večajo
- Povečuje se nadzor nad ljudmi
- jedrska energija (bolj nevarno življenje)

3-ZNAČILNOSTI KULTURE:

1. **Družbenost** (možna samo v družbi)
2. **Naučenost** (pri ljudeh je naučena, pri živalih je dedna)
3. **Povezanost** (če se spremeni ena sestavina kulture se spremeni celoten način življenja, npr. izum elektrike, izum računalnika...)
4. **Je skupna** (pripadniki iste kulture imajo skupne vrednote) → izoblikuje se vrednostni konsenz – soglasje o skupnih vrednotah
5. **Kultura se stalno spreminja**, kar je posledica tehnološkega razvoja in medkulturnih stikov.

Vzroki za spreminjanje kulture

- **Difuzija** – širjenje – sestavine ene kulture prehajajo na druge
- **Inovacija** (invencija) – novi izumi
- ↓
- **Nova znanja**

4-KULTURNA RAZNOLIKOST IN MEDKULTURNI STIKI

Medkulturnih stikov je vedno več; začetki s kolonializmom.

POSLEDICE medkulturnih stikov oz. VZROKI za spreminjanje kulture

..etnocid (uničenje kulture ene etnične skupine, npr. naroda- prvi korak do etnocida je prepoved jezika))

..genocid (fizično uničenje naroda in s tem kulture)

..invencija oz. inovacije spreminjajo kulturo (elektrika, avto..)

..difuzija oz. širjenje – sestavine ene kulture se širijo v druge kulture (coca cola, ameriška glasba....)

Medkulturni stiki se pospešijo po 2.sv. vojni, ko je začetek globalizacije → poenotenje sveta, ki vključuje:

..svetovno delitev dela (pretok surovin)

..globalni komunikacijski pretok (internet)

..globalni pretok ljudi (svetovni turizem, svetovne migracije)

..globalne institucionalne povezave (NATO)

..krčenje prostora in časa (svet je globalna vas)

Manjši učinki globalizacije so v manj razvitem okolju kjer je manjša kupna moč.

UPORI PROTI GLOBALIZACIJI:

..kulturni odpori (zaščita lastne kulture)

..revni se borijo proti izkoriščanju bogatih

POSLEDICE:

..**multikulturalizem** (več kultur brez stikov (geto npr. romi, črnske četrti...,)) -

..**multikulturalnost** → POSLEDICE: ali strpnost (spoštovanje kulturne raznolikosti), ali pa diskriminacija do manjšin;

Multikulturalnost lahko pripelje do: **akulturacije** (srečanje dveh kultur – sovplivanje – ena prevlada druga izgine oz. se asimilira) ali **interkulturalizma** (oplajanje – srečanje dveh narodov, ki se enakovredno združita v enega (LE TEORIJA!))

5-ETNOCENTRIZEM & KULTURNI RELATIVIZEM:

(2 NASPROTNA POGLEDA NA TUJE KULTURE)

Svojo kulturo smatramo za samoumevno in skozi njo ocenjujemo druge kulture.

Etnocentrizem: *tuje kulture ocenjujemo z vidika naše kulture. POSLEDICA: konflikti med kulturami; vojne; delitev kultur na razvite in primitivne.*

Evropocentrizem- pogled, da je Evropa središče sveta je oblika etnocentrizma.

Kulturni relativizem: *sestavine tuje kulture ocenjujemo z vidika njene kulture.* (potem lahko razumemo drugačne npr. če molijo 5x na dan, ...nismo »zaplankani«)

Ne smemo pa ga pojmovati absolutno (samo dobro). Nekatere sestavine kulture moramo

obsojati, npr. izkoriščanje otroškega dela, obrezovanje žensk....

ZNANSTVENI POGLED: kulture niso boljše ali slabše (razvite primitivne) temveč le različne.

6-SUBKULTURA:(sub=pod)

= **kultura v kulturi**. Vzrok nastanka:

Ljudje se v družbi razlikujemo po veri, starosti, spolu, standardu... zato prihaja do kulturnega pluralizma (množice kultur).

Kadar neka množica ljudi (družbena skupina) izoblikuje svoje norme, vrednote... znotraj druge kulture nastane **subkultura** = *podkultura; gre za velik občutek pripadnosti. Lahko pripadamo večim subkulturam.* Nastala je sredi prejšnjega stoletja. RAZLOGI: razvoj množičnih medijev, razvoj demokracije, dvig standarda.

➔ **Protikultura** – o njej govorimo, če je sovražna do družbe, npr. tolpe, obritoglavci..

Mladinska subkultura (pojavi se začne v 50.ih letih v Ameriki).

VZROKI:

- Višji standard
- Več demokracije
- Razvoj množičnih medijev
- Podaljšanje šolanja

OSNOVNE ZNAČILNOSTI SUBKULTURE:

- Uporništvo (zaradi brezposelnosti in brezperspektivnosti (=prazna generacija)

Hipijevska subkultura

ZNAČILNOSTI:

- Protesti proti vojni (Vietnamski)
- Proti jedrski energiji
- Ekološko usmerjeni
- LSD & marihuana
- Zakrivanje razlik med moškimi in ženskami (obleka)

BISTVO: upor proti vrednotam odraslih.

- Seksualna revolucija
- Proti materializmu
- (vzhodna filozofija, ki poudari duhovni svet)
- Večja enakopravnost mladih

2-SOCIALIZACIJA

1. Opredelitev:

- poteka skozi celo življenje to pa zato, ker se kultura oz. način življenja spreminja)
- možna je samo v družbi (v interakciji- stik z drugimi ljudmi)
- opredelita jo Berger in Luckman. Zajema 3 procese:
 - o inkulturacija (učenje kulture): ponotranjimo sestavine kulture (jezik, navade...)
 - o učenje družbenih vlog (lahko jih delimo po spolu, starosti, rasi, poklicu. Npr. vloga učenca, zidarja, očeta....), vsaka vloga je opredeljena s pravili, če odstopaš sledijo sankcije
 - o razvoj osebnosti in identitete(čustvovanje, mišljenje) - prepoznavnost samega sebe in do družbe (vsak ima lahko več identitet - skrpana identiteta), identiteta se skozi življenje spreminja
- kako učinkovita je socializacija je odvisno od posameznika (prizadevnosti), okolja (družba v kateri živimo) in dejavnikov na katere ne moremo uplivati (družina, spol..)
- pomen ima za posameznika in za družbo - posameznik oblikuje osebnost, družba pa pridobi prilagojene posameznike

Socializacija se spreminja skozi 1-zgodovino in je različna od 2-družbe do družbe, razlikuje pa se tudi med 3-sloji(bogati, revni)

2. Življenski potek in vrste socializacije

- S pojmom življenski potek označujemo obdobja v življenju človeka (otročstvo, mladost, odraslost, starost).V vsakem obdobju se dogaja veliko bioloških in osebnostnih sprememb, hkrati pa v različnih obdobjih socializacija učinkuje različno. Med prehodom iz enega v drugo obdobje lahko nastopi kriza identitete (sploh v puberteti), saj v vsakem obdobju igramo različne dr. vloge in smo deležni različnih pričakovanj s strani ljudi, ki nas obdajajo. Ker se socializacija spreminja skozi življenje ločimo več vrst socializacije:
 - o Otroštvo – primarna socializacija
 - poteka v družini, čustveni odnosi imajo trajni vpliv
 - otrok se od staršev nauči osnovnih norm in vrednot
 - je osnova za vse nadaljne socializacije
 - razvijemo svojo osebnost (do 3 leta starosti)
 - Primarna socializacija ima dva pomena 1. pomen: razvoj človekovih sposobnosti - da postane človek (govorj, hoja,...) → nesocializirani (izolirani –»otroci iz gozda«) otroci teh sposobnosti ne razvijejo-to je možno le v stiku z ljudmi.

- 2. pomen: razvoj človekove osebnosti. V primeru pomankanja čustev v ranem otroštvu → nesposobnost navezovanja stikov, čustvene težave...

Otrok se uči (MEHANIZMI SOCIALIZACIJE):

- S posnemanjem (imitacija)
- S poistovetenjem- želi biti enak kot starš (identifikacija)
- Z izogibanjem kazni
- S prizadevanjem za nagrado
- Z igranjem dr. vlog

o Mladost – sekundarna socializacija

- poteka v organizacijah, institucijah ... (šola,...)
- sprejemamo nove družbene vloge, deležni smo novih pričakovanj
- mladost se zaradi izobraževanja daljša (preko bioloških meja) Delitev mladosti:
 - klasična mladost (14-18)
 - podaljšana mladost (19-24)
 - predodraslo obdobje (25-29)
- paradoks → otroci dozori preje kot nekoč osamosvojijo pa se kasneje.
- Govorimo o podaljšani mladosti → Mladost lahko označimo kot izobraževalni moratorij pred vstopom v odraslost.
 - preizkusiš lahko veliko stvari (+)
 - raziskave kažejo, da velik del mladine ne želi odrasti, svet odraslih jih ne zanima (-)
- v tradicionalnih družbah je bila mladost zelo kratka .

Mnogi mladost doživljajo stresno saj naj bi odločitve v tem obdobju vplivale na celo življenje.

o Prehod v odraslost – terciarna socializacija

- kriteriji za odraslost do : zaposlitev, oblikovanje lastne družine in osamosvojitve od prejšnje družine (družina orientacije v družino prokreacije).

Prehodi v odraslost so vedno kasnejši in negotovi. Eni podaljšujejo šolanje zaradi zaposlitve. Raziskava za Slovenijo: odhod od doma – 31,5 let (problem je standard, zato govorimo o prazni prihodnosti

o Resocializacija (ponovna socializacija)

Vzroki za resocializacijo:

- akulturacija (selitev v tujino- naučiti se je treba nov jezik, običaje- torej ponovno se naučiti kulturo) 9
- bolezen, nesreča
- odklonski pojavi (alkoholiki, narkomani, zaporniki)
 - se težko resocializirajo, soočeni so z negativno stigmanizacijo (oznako)
 - organizacije, kjer poteka resocializacij imenujemo totalne organizacije (zapori, samostani, psihiatrične bolnišnice...)
 - potek resocializacije: posameznik je izoliran od širše družbe. Ime mu zamenjajo za številko, obleko za uniformo. Resocializacija se začne s prisilo (degradacijo). Največkrat je neuspešna. Vzroki za to so: upor proti nasilju, osebnost je trajna njeno spreminjanje pa je težko
- o **Spolna socializacija**
 - Socializacija se spreminja skozi zgodovino. Je različna od družbe do družbe in je različna po spolu.
 - Spolna socializacija se začne že ob rojstvu s strani staršev (obleka, igrače- dečki modra, deklice roza)
 - Starši otroku glede na spol razvijajo različen pogled na svet. Pri deklicah razvijajo čut, da bo nekoč za nekoga skrbela. Dečke pa se vzgaja v smislu samostojnosti in kariere
 - Dejavniki spolne socializacije: pravljice (podzavestno), filmi, reklame...- ženske pasivne, čustvene,skrbijo za otroke; moški »kontra«

3. Dejavniki socializacije (kdo nas socializira)

- Danes je socializacija pluralna (socializira nas več dejavnikov)
- **1-Družina**
 - o Je prvi in glavni dejavnik socializacije. Otrok se nauči prvih korakov za življenje v družbi → mehanizmi socializacije na kakšen način se otroka socializira (s posnemanjem/imitacijo, poistovetenjem/identifikacijo, izogib kazni, prizadevanje za nagrado, učenje družbenih vlog.
 - o Tradicionalna družina temelji na represiji (represija-nasilje)
 - o Danes je vzgoja permissivna (poudarja se večja avtonomnost-samostojnost otroka). Pojavlja se zagovorništvo otrok, kar ima negativno posledico saj otrok ne sprejema odgovornosti (infantilizacija – mladi odločitve prepuščajo drugim)

Socializacija je odvisna od vrste družine, izobrazbe staršev, poklica, ali živimo v mestu ali na vasi....

- **2-Vrstniki**
 - Otroci izbirajo vrstnike glede na interese in način preživljanja prostega časa. Tudi tu so odnosi čustveni hkrati pa bolj demokratični kot v družini
 - Vrstniki so pomembni pri podpori in osamosvajanju otroka.
 - položaj otroka: v družini je otrok v središču pozornosti, med vrstniki si moraš svoj položaj izboriti
 - Pogled na svet: družina poudarja delo, vrstniki poudarjajo zabavo

- **3-Šola**
 - Posreduje znanje, pravila, vrednote...
 - Odnosi so formalni (uradni). Tu se otrok prvič sreča z družbeno disciplino (urnik)
 - Durkheim: šola je model družbenega sistema (je družba v malem). Otrok se v šoli v praksi uči družbenega življenja. Šola pripravlja za poklic.
 - Parsons: šola je most med družino in družbo. Pripravlja nas na različne družbene vloge. Krepi enakost (za vse veljajo enaka pravila) hkrati pa šola otroka pripravlja na različne dr. vloge.

- **4-Množični mediji (internet, RTV, časopisi...)**
 - Množični mediji ustvarjajo množično kulturo kateri pripadamo vsi.
 - Ljudje smo pasivni potrošniki. Ljudem posredujejo kaj naj delajo, mislijo oblačijo, ... S pomočjo medijev elita vodi družbo.
 - Funkcije medijev:
 - razvedrilna funkcija: s to funkcijo nas mediji pritegnejo
 - propagandna funkcija - vplivajo na naše ravnanje
 - Največji vpliv imajo na mlade.
 - Mediji so okno v svet – tisto kar vidimo je v naprej pripravljeno (medijski konstrukt)
 - Pomembna je medijska vzgoja (naučiti se moramo gledati, brati, poslušati,...)
 - Negativne strani medijev: manipulacija, zmanjšuje se občutljivost na nasilje, prehranjevalne motnje, ...
 - Pomen medijev (Arnet): za 1-zabavo, ustvarjajo 2-virtualne subkulture (ljudje se »družijo« preko interneta, 3-vplivajo na oblikovanje samopodobe (»debelost«...), pomagajo pri obvladovanju 4-čustvenih stanj(nas sproščajo-glasba).

Skratka mediji po eni strani razbijajo dr. odnose po drugi strani pa jih ustvarjajo. Najmočnejši vpliv imajo na mladino. Mediji posredujejo vrednote, vplivajo na stališča ljudi, posredujejo informacije, vplivajo na odnose v družini, vplivajo na način preživljanja prostega časa...

3.-DRUŽINA

1-DRUŽINA, ZAKONSKA ZVEZA, SORODSTVO, GOSPODINJSTVO

1. OPREDELITEV DRUŽINE, ZAKONSKE ZVEZE, GOSPODINJSTVA IN SORODSTVA

Družina = dvo generacijska družbena skupina (pogoj je otrok + skrbnik). Oblika je odvisna od družbe oz. njene kulture. Družina je:

- družbena skupina (* skrbi za posameznika)
- in družbena institucija (* opravlja pomembne funkcije za družbo in sicer: socializacija, vzgoja....)

Slovensko pravo: Družina je življenska skupnost staršev in otrok, ki zaradi koristi otrok uživa posebno družbeno varstvo.

Peter Murdock – družina je univerzalen družbeni pojav, kar pomeni, da je v vseh družbah.

Zakonska zveza = relativno trajna, spolna in ekonomska zveza dveh oseb, ki jo priznavata partnerja in družba . Družba določa 2 kriterija za sklenitev zakonske zveze:

- **Kriterij eksogamije** določa kdo se ne sme poročiti (sorodniki , duševno moteni med seboj, z že poročenimi)
- **Kriterij endogamije** določa kdo se sme poročiti (npr.: poroke znotraj kast, med bogatimi,.....)

VRSTE ZAKONSKIH ZVEZ

- Glede na sestavo : • Monogamija (M:Ž) • Poligamija (en M: več Ž) • Poliandrija (več M: Ena žena)	- Glede na kraj bivanja: Patriolokalna (pri očetovih sorodnikih) Matriolokalna (pri materinih sorodnikih) Neolokalna (na svoje)
- stopenjska monogamija – eden od zakoncev je bil že poročen

Sorodstvo = družbena skupina , ki nastane zaradi:

- Krvnega sorodstva
- Zakonske zveze
- Posvojitve

Gospodinjstvo = skupina ljudi, ki živijo pod skupno streho in skupaj trošijo materialne dobrine; to je ekonomsko statistična kategorija. Vrste gospodinjstev:

- Osebno 12
- Partnersko
- Družinsko
- Razširjeno

Raziskava:

- največ je 4 članskih gospodinjstev
- najbolj se je povečal delež 2 članskih gospodinjstev

2-PLURALNOST DRUŽINSKIH OBLIK

Na vrsto družine v neki družbi vpliva: kultura, religija, slojevska pripadnost, etnična in rasna pripadnost.

Delitev družine:

Glede na VELIKOST:

1. **Ožja/jederna/nuklearna** (starša + otroci)
 - **Družina orientacije** – imaš vlogo otroka (se orientiraš za življenje)
 - **Družina prokreacije** – imaš vlogo starša (jo na novo skreiraš)
2. **Razširjena družina**
 - **Vertikalna** – vsaj 3 generacije (ožja + dedek, babica)
 - **Horizontalna** – 2 generaciji (ožja+ strici, tete...)

V preteklosti (sredi 20.stol.) je prevladovala razširjena družina, danes prevladuje ožja družina. **Vzrok:** posledica razvoja tehnologije (prej ročno delo, sedaj stroji na kmetiji)

3. **Velika družina:** več nuklearnih družin ima skupno gospodinjstvo

Glede na SPOLNE VLOGE:

1. **Simetrična/integrirana:** enakopravna delitev dela med M in Ž
2. **Asimetrična/segregirana:** (patriarhalna družina – neenakopravna delitev dela med M in Ž)

Kaj vpliv na to ali bo delitev spolnih vlog simetrična ali asimetrična?

- Kultura (religija,....)
- Standard družine (višji standard- simetrična, nižji standard- asimetrična)
- Velikost družine (nuklearna=simetrična, razširjena=asimetrična)
- Zaposlenost žensk (včasih so bile doma)
- Možnost razveze

- **Modificirana razširjena družina:** več sorodstvenih nuklearnih družin se povezuje v razširjeno, so samostojne in lokacijsko ločene (npr. ista ulica) ter si pomagajo (finančno, skrb za otroke, stare...) 13
- **Reorganizirane družine** - komune, istospolni starši, eden od staršev je imel že prej družino (socialni in ne biološki roditelj), enostarševska družina

KOMUNA=več moških in več žensk skupaj + otroci

3-DEZORGANIZACIJA (motnje) DRUŽINE

- **Funkcionalna dezorganizacija:** moteni so odnosi v družini; družina slabo opravlja funkcije (alkoholizem, nasilje v družini)
- **Strukturna dezorganizacija:** motena je sestava družine (smrt, delo v tujini enega od staršev, razveza)

VZROKI ZA RAZVEZO:

- ..različna pričakovanja partnerjev glede spolnih vlog
- ..različna socializacija partnerjev
- ..demografske spremembe (daljša življ. doba – se lahko večkrat poročiš)
- ..dvig standarda (nisi finančno odvisen od zakonca)
- ..spremenjen pogled družbe na razvezo (ni več »greh«)
- ..večja enakopravnost žensk

NASILJE V DRUŽINI:

Družina je najnevarnejši kraj (četrtnina umorov se zgodi v družini). Vzroki:

- Izoliranost družine (ni družbenega nadzora nad družino – pravica do zasebnosti)
- Visoka toleranca družbe (nas ne zanima druga družina)

4-SPREMINJANJE DRUŽINSKEGA ŽIVLJENJA

V svetu:

- Manj dogovorjenih porok
- Bolj svobodna izbira partnerja
- Več pravic žensk
- Večja spolna svoboda
- Več pravic otrok

V Sloveniji:

- Vedno večja raznovrstnost družin (enostarševske družine, reorganizirane družine...)
- Zakonska zveza izgublja pomen (ni več pogoj za dedovanje)
- Vse več razvez
- Kasnejše poroke

Pogledi na spreminjanje družine

Eni menijo, da je družina v krizi, drugi menijo, da se spreminja le zato, ker se prilagaja na dr. spremembe.

A. **Švab**- zaskrbljenost glede krize družine se poveča kadar je ekonomska ali politična kriza, ali ko upada število prebivalcev.

Berger- Družina ni popolna, a je najbolj učinkovita pri zadovoljevanju potreb posameznika ali družbe.

Engels (konfliktna teorija oz. marksizem)- spreminjanje družine je povezano z razvojem produkcijskih sredstev. Ko je bilo gospodarstvo primitivno in je bila lastnina še skupna so ljudje živeli promiskuitetno (promiskuiteta – ni omejitev pri spolnosti oz. pogosta menjava spolnih partnerjev). Z nastankom privatne lastnine pa se zahteva zvestoba parznerjev- zaradi krvnega dedovanja.

5-POGLEDI NA DRUŽINO

- **Funkcionalisti:** Parsons
 ..družina je najpomembnejša za primarno socializacijo in čustveno stabilizacijo
 ..najboljša družina je tista s tradicionalno delitvijo spolnih vlog – patriarhalnost →
 Parsons govori o **instrumentalni moški vlogi** (mož- kariera, služenje denarja) &
ekspresivni ženski vlogi (žena- doma,gospodinjstvo, otroci)
- **Feministi:** kritika tradicionalne družine; zavzemajo se za enakopravnost žensk
- **Familisti:** kritizirajo zaprtost družine; družba nima oz. ima vedno manjši nadzor nad družino (zato je vse več nasilja znotraj družinskih sten)
- **Marksisti:** kritika... , da je družina potrošniška družbena skupina in s tem ohranja kapitalizem.

6-FUNKCIJE DRUŽINE

1. **Reproduktivna** – obnova človeške vrste; rojevanje
 ..NATALITETA=rodnost
 ..MORTALITETA=umrljivost
 ..naravni prirastek
2. **Ekonomska** – nekoč je bila družina proizvodna dr. skupina (kmetijstvo), danes pa je potrošniška dr. skupina (zaposleni so izven družine- firma)
3. **Čustvena funkcija** (raziskava: 2% mladih meni, da nima čustvene opore, 10% mladih meni, da jo ima premalo)
4. **Socializacija** (zajema učenje kulture, razvoj osebnosti in učenje dr. vlog)

PARSONS: najpomembnejši funkciji družine sta primarna socializacija otrok in čustvena stabilnost odraslih

15

5-DRUŽINA IN DRŽAVA

Pojavlja se dilema ali država posega v družino preveč ali premalo.

Nekateri menijo, da družina spodbuja **individualnost** saj s čustveno podporo prispeva k bolj samozavestnem osebnostnem razvoju, drugi pa menijo, da družina spodbuja konformnost (prilagodljivost) in nekonfliktno obnašanje.

Vsaka država oblikuje družinsko politiko. To so ukrepi, ki prispevajo k blaginji družine (denarna podpora, zagotavlja socialne storitve- vrtci....)

Učinkovito politiko med državo in družino j mogoče oblikovati le pod določenimi pogoji:

- Družina mora biti avtonomna (samostojna)
- Država se mora zavedati, da v družini živijo različni posamezniki z različnimi interesi ter različno stopnjo dr. moči.

Države imajo različno družinsko politiko.

4.-DRUŽBENA RAZLIČNOST IN DRUŽBENA NEENAKOST

1. Družbena neenakost in družbeni statusi

- Dr. neenakost se pojavi se, ko so materialne dobrine, družbena moč in družbeni ugled neenakomerno porazdeljene.
- Status se nanaša na položaj, ki ga ima posameznik na hierarhični lestvici v družbi. Odvisen pa je od ekonomskega stanja, družbene moči in družbenega ugleda.
 - ekonomsko stanje – premoženje (dohodek, nepremičnine,...)
 - družbena moč – ima jo tisti, ki lahko odloča o ravnanju drugih ne glede na to ali se le ti strinjajo s tem ali ne. Kdor ima moč lažje uresničuje svoje interese in vpliva na družbeno ravnanje.
 - dr.ugled – nanaša se na spoštovanje. Odvisen je od osebnosti lastnosti, od sposobnosti, od poklica,... Ugled izražamo s statusnimi simboli (jahta, helikopter....)
- Ti dejavniki so lahko skladni (statusna konsistenca) ali pa so neskladni – govorimo o statusni neskladnosti (statusna inkonsistenca – npr. imaš velik dr. ugled pa malo premoženja).
- Družbeni status je lahko pripisan (z njim se rodiš in nanj ne moreš vplivati – družinsko poreklo, nacionalna, verska, rasna pripadnost) ali pa je pridobljen (pridobiš si ga sam, odvisen je od človekovih sposobnosti – dohodek, izobrazba, dr. moč). Danes prevladuje pridobljen družbeni status, velik pomen pa ima tudi pripisanstatus.

2. Družbena slojevitost

- Sloj je skupina ljudi, ki ima podoben položaj v družbi. Položaj v družbi pa je odvisen od pripisanih in pridobljenih determinant dr. statusa.
- Sloji so v hierarhičnih (nadrejenost, podrejenost) odnosih. Družbena slojevitost je institucionalizirana. Topomeni, da institucije (parlament, banke....) poskrbijo, da se bogastvo vedno podobno porazdeli.
- Slojevski systemi so:
 - odprti slojevski sistem: možnost prehodov med sloji, v ospredju so pridobljene determinante družbenega statusa (izobrazba, prizadevnost, sposobnost)

- o zaprti slojevski sistemi: ni prehodov med sloji, v ospredju so pripisani/prirojeni dejavniki družbenega položaja (družina, rasa, vera, spol)
- Ločimo 4 slojevske oblike: 17
 - o kastni sistem (Indijski)
 - je zaprti slojevski sistem
 - je versko utemeljen (hinduizem) → oz. religija mu da legitimnost (ga upravičuje. Noben sistem ne more obstati, če se z njim ne strinja večina ljudi.).
 - Vrste kast: štiri osnovne kaste- od svečnikov do kmetov
 - o sužnje lastništvo
 - je zaprti slojevski sistem
 - je pravno utemeljen (suženj je stvar)- torej legitimnost mu da pravo. Ljudje so neenaki pred zakonom, zato so eni v višjih, drugi pa v nižjih slojih.
 - začelo se je v Egiptu, Rimu, ponovi se pred 300 leti v ZDA
 - Vrste slojev: sužnjelastniki, obrtniki,.... sužnji
 - o stanovski sistem
 - je zaprti slojevski sistem (v določenih redkih primerih se slojevsko pripadnost da zamenjati. Npr. nekdo je zaradi posebnih zaslug povišan v plemiča)
 - Legitimnost - je versko (bog je ustvaril modro in rdečo kri) in pravno utemeljen (tlačani imajo manj pravic kot plemiči)
 - Vrste stanov: plemstvo, duhovščina, ..., tlačani
 - o razredni sistem
 - je odprti slojevski sistem, torej so prehodi med razredi možni.
 - v ospredju so pridobljene determinante dr. statusa (v prejšnjih slojevskih oblikah so bile pripisane determinante dr. statusa)
 - temelji na pravu (načelo enakosti za vse ljudi)
 - Vrste razredov: višji- managerji, delničarji..., srednji- mali podjetniki...,nižji- delavski razred

3.Razlage dr. slojevitosti

- Konfliktna teorija družbene slojevitosti
 - o MARX
 - izvor neenakosti in slojevitosti je privatna lastnina (lastniki produkcijskih sredstev izkoriščajo nelastnike).
 - kdor ima lastnino lahko pridobi družbeno moč in ugled, s tem lahko vpliva na duhovno sfero (pravo, šolstvo, ...)
 - prihaja do vse večje polarizacije v družbi (družba je razdeljena na dva pola) revni – bogati- razlike med njimi se večajo.

- prihaja pa tudi do pauperizacije (splošno osiromašenje množice)
- med obema razredoma (kapitalisti, delavci) so konflikti in zato prihaja do razrednega boja. 18

o WEBER

- strinja se z Marxom, njegovo teorijo razširi
- ni vse odvisno od privatne lastnine. Dr. slojevitost je posledica treh dejavnikov. Ekonomске ureditve (neenakost v privatni lastnini- posledica so razredi), statusne ureditve → neenakost v ugledu. Ljudje se vključujejo v različne družbene skupine (poklicne, verske, rasne, ... ene imajo večji, druge manjši ugled in tako imajo posamezniki lažjo oz. težjo pot do materialnih dobrin. Politična ureditev: gre za neenakost v družbeni moči. Ljudje se vključujemo v pol. Stranke in tako pridobivamo dr. moč. Večja dr. moč lažje pridobivanje premoženja.

• Funktionalistične teorije

- Družbena slojevitost in družbena neenakost je koristna, ker ohranja obstoječ družbeni sistem.

o DÜRKHEIM

- Danes so v ospredju pridobljene determinante dr. statusa (izobrazba...) torej na najvišje položaje pridejo najsposobnejši. Torej najsposobnejši vodijo družbo.

o DAVIS, MOORE

- Dr. slojevitost je nujna zato, da so zasedeni vsi položaji v družbi (tudi najnižji, npr. smetar). Eni položaji so pomembnejši za družbo kot drugi zato morajo biti tudi bolje nagrajeni oz. plačani.
- Dr. slojevitost tako deluje kot motivacija (višji položaji imajo boljše plače, to pa motivira ljudi in jih spodbuja, da bi se odrekli- izobraževali, da bi zasedli te položaje)

Kritika:

- motivacija → revne slojevitost ne motivira saj nimajo možnosti, da bi prišli na vrh (ni denarja za šolo, ni vez in poznanstev...)
- položaj → ni realnih kriterijev, kateri položaj je bolj pomemben za družbo. Npr. medicinska sestra (majhna plača) ali sodnica (velika plača)- katera je bolj pomembna za družbo?
- ohranjevanje družbe - dr. slojevitost ne prispeva k ohranjanju in povezovanju družbe temveč povzroča konflikte med revnimi in bogatimi.

• Sodobna teorija

o OLIN WRIGHT

- Želi povezati Marxa in Webra
- Ljudi deli v razrede glede na družbeno moč, glede na strokovnost in glede na odnos do avtoritete

- Loči 4 razrede: kapitalisti (lastniki), menedžerji (upravljajo oz. nadzirajo delo za kapitaliste), drobna buržuazija oz. mali podjetniki, delavci
- o PIERRE BOURDIEU – kulturni kapital 19
 - Razredna pripadnost je odvisna od ekonomskega in kulturnega kapitala
 - kulturni kapital: šolski sistem je prilagojen zahodno evropskemu srednjemu sloju (njihovemu načinu življenja), torej imajo ti sloji že v izhodišču boljše možnosti (višji kulturni kapital) za uspeh v šoli, kot nižji sloji ali pripadniki etničnih manjšin.
 - Slojevska oz. razredna pripadnost je odvisna tudi od socialnega kapitala oz. socialnega omrežja – gre za ljudi okoli nas, ljudi s katerimi se družimo. Socialno omrežje lahko deluje pozitivno – daje nam informacije, pomaga materialno, pri zaposlitvi.... ali negativno – lahko je vir prepovedi in nadzira (npr. Islam-ženske). Slab socialni kapital imajo revni, stari... Socialno omrežje je pravzaprav prostor kjer nastaja socialni kapital.
Raziskave v Sloveniji so pokazali, da ljudje najbolj zaupamo družini (95%), najmanj pa političnim strankam (11%)

4.-DRUŽBENA MOBILNOST

= **gibanje v družbi**. Pri migracijah spremenimo geografsko okolje pri dr. mobilnosti pa družbeno okolje. **Vrste** dr. mobilnosti:

- ➔ Vertikalna mobilnost – spremeni se slojevska pripadnost ..napredovanje ali nazadovanje.
Dr. mobilnost proučujemo iz dveh vidikov

INTER(=med)GENERACIJSKA MOBILNOST

- Raziskuje se družbeni položaj dveh generacij v isti starosti (raziskuješ položaj matere in hčere, ko sta bili stari 30 let –katera generacija je uspešnejša)

INTRA(=znotraj)GENERACIJSKA MOBILNOST

➤ Raziskuješ eno generacijo v različnih starostnih obdobjih (človekova kariera)
Ugotovitve raziskav: otroci dosegajo podoben položaj kot starši. Lahko govorimo o samorekrutaciji («samoobnavljanju») elite. Največ dr. mobilnosti je v srednjem razredu. Zadnje raziskave pa kažejo, da se dr. mobilnost navzgor zmanjšuje
Dr. mobilnost je odvisna od:

- Prizadevanj in sposobnosti posameznika
- Od tehnološkega razvoja (manj fizičnih delavcev)
- Od razvitosti države (bolj razvita država več srednjega razreda)

5-Spol in dr. slojevitost

Spol je pomemben dejavnik dr. statusa. Razlikovati je treba med biološkim spolom (gre za fizične razlike med moškim in žensko) in družbenim spolom (neenak položaj moškega in ženske v družbi). Angleži imajo dva izraza za spol. Gender- spol družbeno, sex- spol biološko. Mi imamo le en izraz za obe kategoriji- spol.

Funkcionalisti- spolne razlike so koristne za družbo. To se kaže predvsem v družini. Parsons govori o ekspresivni ženski vlogi v družini (skrb ta otroke in »topel« dom) in instrumentalni moški vlogi (kariera, služenje denarja).

Kritika – tak pogled vodi v diskriminacijo (zatiranje, neenakost) žensk, kar se kaže v službi (nižje plače, manjše možnosti napredovanja, manj varna služba.....). Neenakost žensk se kaže tudi v javnem življenju saj je manj žensk na pomembnejših položajih kot moških.

6.-Etnična slojevitost

Etnija je skupina ljudi z enako kulturo, jezikom, religijo, zgodovino... Npr. Narod, nacija, pleme..

Etnična pripadnost je eden od pripisanih determinant dr. statusa (dobimo jo z rojstvom in nanjo ne moremo vplivati, po drugi strani pa etnična pripadnost vpliva na možnost vertikalne mobilnosti- napredovanja v družbi- posameznika).

Na etnično skupino smo čustveno navezani (npr., če nekdo žali Slovence nam ni vseeno). Pripadniki etnične skupine izoblikujejo etnično identiteto (občutek pripadnosti oz. zavedanja da si npr. Slovenec). Mnoge etnične skupine oblikujejo svojo državo.

Etnične skupine najpogosteje povezujemo z etničnimi manjšinami v državah (npr. Romi, nacionalne manjšine....). Ponavadi imajo etnične manjšine nižji standard, manj dr. moči in manj dr. ugleda kot pripadniki večinske etnične skupine. Pojavljata se dva pojava:

- Etnična distanca- med pripadniki etnične manjšine in večinsko etnično skupino »ni« oz. so minimalni stiki (npr. med Romi in Slovenci)
- Etnična segregacija (združevanje)- etnične skupine so prostorsko ločene (npr. geta, kitajska četrt, črnska četrt... v velenjih)

Vir etnične diskriminacije so predsodki. Posledica le-teh pa težja zaposlitev, težje napredovanje, slabša del. mesta..... pripadnikov etničnih manjšin.

6. Starost

Tudi starost je determinanta družbenega statusa. V preteklosti (tradicionalne družbe) je bila starost cenjena zaradi modrosti oz. izkušenj (kmetijstvo), danes (moderne družbe) ni.

Starejši težje sledijo hitremu tehnološkemu razvoju (računalniki), zato njihove izkušnje niso več tako »pomembne« kot včasih.

Življenska doba se daljša, starih je vedno več. Danes pa se slavi predvsem mladost, izgled....

21

Stari imajo slabšo ekonomsko moč, nižjo dr. moč in nižji dr. ugled.

Raziskava

- 25% Slovencev meni, da so stari v breme.
- 1992 so pokojnine dosegale 71% povprečne plače, danes le še 60%.
- med starimi narašča delež revnih. Še na slabšem pa so ženske.

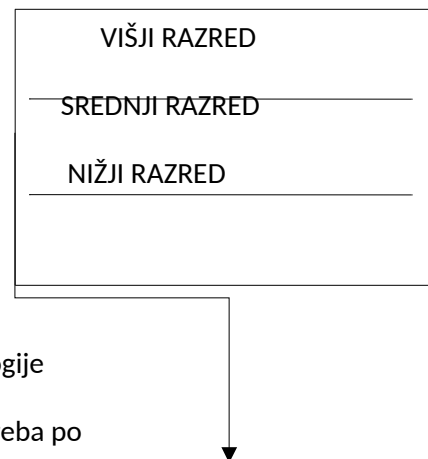
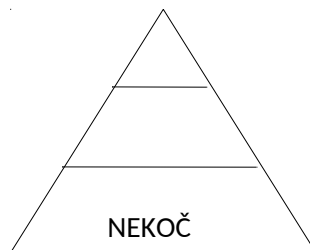
Imajo pa stari veliko politično moč. Predvsem zaradi svoje številčnosti - kot volilci.

Starost je tudi pogoj za službo, za napredovanje.....

8.-Spreminjanje dr. slojevitosti v sodobni družbi

Spreminja se zaradi:

- Tehnološkega razvoja
- globalizacije

Včasih je bilo največ nižjega razreda, danes pa je v razvitih

družbah najštevilčnejši srednji razred. To je posledica razvoja tehnologije

in selitve industrije zaradi cenejše del. sile k nerazvitim. (manjša potreba po

fizični del. sili).

ZAKAJ SE JE SREDNJI RAZRED RAZŠIRIL?

- Razvoj socialne države (vse več je zdravnikov, socialnih delavcev...)
 - Vse več birokracije
 - vse več profesij (=poklici z visoko izobrazbo- strokovnjaki)

zgodovina:

1. **primarni sektor** (kmečko prebivalstvo)
..po 1. Svetovni vojni se začne krčiti
2. **sekundarni sektor** (delavci) industrija se širi na račun kmetijstva
3. **terciarni sektor** (storitveni sektor) pa se zadnja desetletja širi na račun sekundarnega sektorja.

Danes govorimo o postindustrijski družbi (post= po). Prevladuje storitveni sektor. Zgodilo se je več sprememb

- ❖ sprememba v poklicni strukturi (pojavljajo se novi poklici- npr. programer....)
- ❖ spremembe v izobrazbeni strukturi (vse višja izobrazba)

Prizadeti so predvsem nekvalificirani delavci

-vse več je pogodbenega dela, zaposlitve za določen čas, priložnostna dela..) – trenutno v Sloveniji 25% zaposlenih. V najslabšem položaju so mladi. Posledica- ni perspektive, stres, slabše zdravje...

22

V svetu 1% prebivalstva poseduje 40% svetovnega bogastvo

-zmanjšuje se varnost zaposlitve (vse več brezposelnih)

Primerjava srednjega in nižjega razreda:

- razlika v dohodku
- večja možnost brezposelnosti
- manj dodatnih ugodnosti (službeni avto...)
- slabši stanovanjski pogoji
- manjša dostopnost do zdravstvenih storitev (plačljivo zdravstvo) ITD

9.REVŠČINA

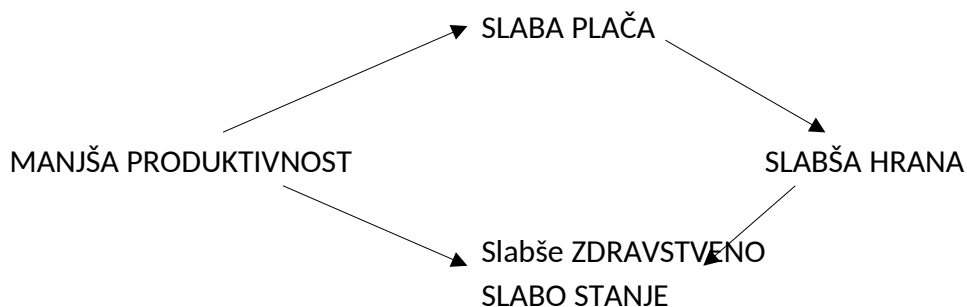
Tehnološki razvoj ni odpravil revščine, niti v bogatih državah ne (prej obratno).

2 kriterija za določanje revščine:

- **kriterij absolutne revščine** – revščina na robu preživetja (hrana, obleka). Pri tem je treba upoštevati razlike med državami, če živiš v mestu ali na vasi...
- **kriterij relativne revščine** – revščina glede na družbene zahteve (avto imaš sedaj lahko tudi, če si reven. Včasih je bil avto luksuz). Torej kaj je sprejemljivo življenje. Relativna revščina vsebuje tudi socialno (druženje z drugimi ljudmi) in kulturno (gledališče.....) pomanjkanje. To pelje v socialno izključenost in s tem zmanjševanje možnosti izhoda iz revščine. Hkrati pa so revni soočeni z negativno stigmatizacijo (oznako) in predsodki

Razlage (teorije) revščine:

- teorija začaranega kroga

Spencer: - za revščino je kriv posameznik

- ❖ vzroke za revščino vidi v revnih oz. v posamezniku (lenoba, nesposobnost). Torej revni so sami krivi za revščino. 23
- ❖ odpravljanje revščine bi bilo nesmiselno → to bi zaviralo razvoj (pomoč revnim je draga- manj investicij in s tem počasnejši razvoj).

o družba je kriva za revščino. Te teorije so:

- teorija subkulture revščine – revni razvijejo svoj način življenja- svojo subkulturo (življenje iz dneva v dan, vdanost v usodo, občutek manjvrednosti, neambicioznost, občutek marginalnosti- obrobnosti). Hkrati pa se revni ne vključujejo v pol. Stranke, sindikate, interesne skupine... To subkulturo starši prenašajo na svoje otroke. Kultura pa je trajna in se prenaša iz roda v rod.
- teorija situacijske revščine – Nastala je kot kritika na teorijo subkulture revščine. Za revščino ni kriva kultura ampak družbene razmere v katerih živijo revni (slaba plača, brezposelnost, težko delo...) – Torej tudi revni poznajo vrednote (denar, uspeh....) a jih zaradi okoliščin v katerih živijo ne morejo doseči
- konfliktna teorija – Revščina je proizvod kapitalizma. Lastniki (kapitalisti) izkoriščajo nelastnike (delavce), oz. bogatijo na njihov račun. Revni nimajo svojih političnih organizacij, katere bi uveljavile njihove interese.
- funkcionalistična teorija – revščina je funkcionalna (koristna), ker ohranja obstoječi dr. sistem in sicer:
 - daje delo mnogim poklicem(socialnim delavcem, policajem, psihiatrom,..)
 - omogoča, da so tudi najnižji položaji zasedeni torej, da so tudi najnižja dela opravljena (»smetar«...)
 - služi kot opomin (»če se ne boš učil boš....«)
 - reveži so grešni kozli (=krivi so brez krivde, npr. kriza je, ker toliko revnih dobi socialno podporo.....).

Ene skupine ljudi so bolj ogrožene glede revščine kot druge in sicer:

- stari (ženske bolj kot moški)
- etnične manjšine (Romi....)
- mladi
- brezposelni
- manj izobraženi
- zaposleni za določen čas.....

5.-ODLOČANJE V SKUPNOSTI

1-ODLOČANJE IN DRUŽBENA MOČ

Oprelitev dr. moči

Družbena moč – ima jo tisti, ki lahko odloča o ravnanju drugih (oz.zmožnost o ravnanju drugih); Tisti, ki dr. moč ima lažje uresničuje svoje interese in lahko vpliva na dogajanje v družbi. Dr. moč temelji na posedovanju virov (materialnih in nematerialnih) od katerih so drugi odvisni.

Parsons: *družbena moč je sposobnost družbe, da uresničuje skupne cilje, to koristi vsem zato je družbena moč upravičena ali legitimna (direktor -> cilj: profit -> korist od tega imajo vsi, tudi delavci).*

V politiki državljani svojo moč prenašajo na politike (z volitvami), ti pa jo uporabljajo za doseganje skupnih ciljev

Kritika maksistov: *funkcionalisti »pozabljajo«, da nosilec dr. moči to moč lahko izkoristi v svojo korist. To se najbolj vidi pri lastnikih (kapitalistih), ki imajo dr. moč in jo uporabljajo v svojo korist.*

Dr. moč vsebuje prisilo in sankcije (zato se ji podrejeni podrejajo). Tam kjer se pojavlja dr. moč so hierarhični odnosi (nadrejenost, podrejenost). Srečamo jo v ekonomiji, politiki, vojski.....

Oblast, ki temelji le na prisili je kratkotrajna, zato mora biti **legitimna** (upravičena). Torej legitimna je tista oblast s katero se strinja večina ljudi. To pa je takrat, ko je izvoljena in ne krši človekovih pravic. ← osnova demokracije.

- ❖ tradicionalna oblast – izhaja iz tradicije torej temelji na prepričanju, da je vedno tako bilo in vedno tako bo (gre za dedno oblast - monarhije). Legitimna je, ker so jo ljudje navajeni. To je osebna oblast (kralj...).
- ❖ karizmatična oblast – KARIZMA = notranja moč; sposobnost posameznika, da obvladuje množice. Temelji na osebnostnih lastnostih voditelja. Pojavlja se v kriznih obdobjih, ko se obljublja lepša prihodnost. Množice so čustveno navezane na voditelja. (Tito, Hitler...). Legitimna je, ker ljudje zaupajo v sposobnosti voditelja. Tudi ta oblast je osebna.
- ❖ racionalna oblast = ta oblast ni osebna temveč je oblast pravil in zakonov. Posameznik zasede nek položaj in ta položaj mu da pooblastila oz. oblast (npr. odirektor, oficir, policaj...). Racionalna oblast je natančno določena s pravili o čem lahko odločaš. Posameznik je na tak položaj imenovan ali izvoljen. Značilna je za sodobni čas.

Ni čistih tipov oblasti.

2.-ZNAČILNOSTI MODERNE DRŽAVE

Opredelitev moderne države

Weber: država je najpomembnejša družbena organizacija, ki ima oblast nad fizično **PRISILO** (vojska, policija, pravo) s katero prebivalstvo na točno določenem ozemlju sili k poslušnosti in s tem dosega red in mir v družbi.

Ločimo:

- državo v širšem smislu = oblast + prebivalstvo + ozemlje
- državo v ožjem smislu = oblast

Oblast:

- Zgrajena je iz državnih organov
- Državne organe delimo glede na **veje oblasti** → zakonodajna (sprejema zakone- ima jo parlament oz. državni zbor), izvršilna (skrbi za izvajanje zakonov- ima jo vlada), sodna (kaznuje kršitelje zakonov)
- Oblast je suverena. To pomeni, da je v državi najvišja, navzven do drugih držav pa samostojna oz. neodvisna.
- Oblast se uveljavlja:
 - s pravom (brezosebna pravila)
 - z birokratskim upravljanjem, ki temelji na hierarhiji.

Nastanek moderne države (razvoj države):

V fevdalizmu je vsak fevdalec imel oblast na svojem ozemlju. Z razvojem kapitalizma se pojavi potreba po močni centralni oblasti (zaradi hitrejšega gospodarskega razvoja, razvoja prometa, lažjih migracij- potreba po del. sili). Razvoj države:

- 1-Absolutizem - vladar ima vse tri veje oblasti v svojih rokah.
- 2-Pravna država – temelji na enakosti pred zakonom. Bistvo te države je spoštovanje temeljnih pravic (življenje, svoboda, enakost, pravica do privatne lastnine). Oblast je pravno utemeljena kar pomeni, da gre za racionalno oblast (odloča se po naprej določenih pravilih) kar pomeni, da je odločanje pravno omejeno. Pravila veljajo za vse ljudi. **Demokracija – vlada ljudstva. Vršijo oblast z volitvami (posredna demokracija)**
- 3-Moderna demokratična država
Demokracija = vladavina ljudstva (demos- ljudstvo, kratos- vladati). Nasprotje demokraciji je avtokracija (avto- sam, kratos- vladati) oz. totalitarna, avtoritarna država.

V demokratičnih državah je oblast izvoljena in zamenljiva. Ljudje imajo pravico do volitev in političnega združevanja (npr. v politične stranke). Demokracijo so odkrili že stari Grki (Atene), vendar ženske in sužnji niso imeli volilne pravice. Prva moderna država z volilno pravico vseh polnoletnih je Avstralija- 1902, sledijo skandinavske države, Slovenija- 1945.

KDO NAJ ODLOČA? – izoblikujejo se tri ideologije:

- **konzervativci (nazadnjaki)** → odločajo naj moški višjih slojev.
- **Liberalci (svobodnjaki)** → zagovarjajo, da bi vsi morali imeti enake možnosti (odločajo pa naj najsposobnejši- to imenujemo načelo meritokracije)
- **Socialisti oz. demokrati** (zavzemajo se za delavstvo, proletariat – družbo enakih možnosti) → pojavi se v Sovjetski Zvezi (Rusija...). Ta sistem ni bil demokratičen, govorimo o

Avtoritarni državi oz. o totalitarizmu:- sem štejemo bivše socialistične države, kot tudi fašizem in nacizem. Za te države je značilno kršenje človekovih pravic, volitve so farsa saj je dovoljena le ena pol. Stranka, ki želi obvladati celotno dr. dogajanje, ne dovoli kritike oblasti → omejuje svobodo saj ni svobode govora, svobode tiska....
Vodja ima absolutno oblast, imajo parlament, sodstvo; a to je le farsa (nimajo nič moči). Temelji na: prisili, notranjem in zunanjem sovražniku, nasilju in indoktrinaciji (propagandi) → odpravlja svobodo

- 4-Socialna država + država blaginja
Socialna država = država, ki skrbi za socialno varnost, šolstvo, zdravstvo; ima dobro socialno politiko → ta vsebuje:

- zavarovalniške pravice (dobivaš pokojnino, pomoč za brezposelnost, invalidnost...)
- skrbi za zdravstvo
- skrbi za izobraževanje

27

Država blaginje:

+ ..o njej govorimo, ko oskrbuje državo z javnimi dobrinami (gradnja šol, bolnišnic, športnih objektov, parkov...)

..država blaginje mora zagotavljati socialni minimum (brezplačno šolstvo, zdravstvo..... s tem preprečuje upore, nemire v družbi. Država blaginje se uveljavi po 2. Svetovni vojni.

KRITIKA: država blaginje je draga, zato zavira razvoj, ker je manj investicij. Kritiki zagovarjajo neoliberalizem- vsak naj poskrbi zase oz. v ospredju naj bo svobodni trg.

- 5.-Nacionalna država nacija nastane, ko se narod organizira v svojo državo.

NAROD - NACIJA

Nacija je narod v svoji državi. Slovenci smo bili narod do leta 1991 (YU). Z nastankom Slovenije pa postanemo nacija.

Včasih so se med narod šteli le bogati (revni niso odločali).

Danes ima narod dva pomena:

- DRŽAVNI NAROD - narod kot politična skupnost. Ima enak pomen kot država. Torej ljudje na nekem ozemlju vršijo oblast
- KULTURNI NAROD - narod kot kulturna in jezikovna skupnost. Ljudje imajo izoblikovano zavest o pripadnosti narodu (sem Slovenec). Temu rečemo, da imajo razvito narodno identiteto. Velik pomen pri oblikovanju naroda je imel protestantizem s svojo zahtevo, da je treba brati biblijo v materinem jeziku.

4. načini nastajanja nacij:

1. ZAHODNI NAČIN (Anglija, Francija, Španija)

Najmočnejša etnična skupina v državi se širi na račun manjših. Npr. Angleška nacija je nastala tako, da je asimilirala («vsrkavala») Waležane, Škote, Irce...

2. ETNIČNI NAČIN

Nastanejo z razpadom velikih držav. Etnične skupine (narodi), ki se znotraj države razlikujejo po kulturi, jeziku.... pa organizirajo svoje države (AO: Madžari, Avstrijci; SZ: Ukrajina, Belorusija, Kazahstan, Litva, Latvija, Estonija) z razpadom Jugoslavije → 7 nacij (Slovenci, Srbi...).

3. IMIGRANTSKI NAČIN (ZDA, Avstralija, Latinska Amerika)

Ena etnična skupina ustanovi močno državo, ta pa asimilira nove in nove imigrante (priseljence). Tak način nastanka nacije, ko iz mnogih različnih etničnih skupin nastane ena nacija imenujemo talilni lonec. Npr. V ZDA so prvi prišli Angleži, ustanovili so državo in kdor je hotel živeti v njej je sprejel angleščino in dolar. («Ali je američan bel ali črn?»)

4. KOLONIALNI NAČIN (Afrika)

Bivši kolonialni gospodarji načrtajo meje bivših kolonij in znotraj meja začne nastajati nacija. Te meje ne upoštevajo etničnega vidika zato prihaja do tribalizma-medplemenskih spopadov.

Nacionalizem ima pozitiven in negativen pojav.

Pozitiven pomen - domoljubje, boj za svojo kulturo, jezik, obstoj, boj za svojo državo

Negativen pomen - povečevanje svojega naroda in prezir ter sovraštvo do drugih (nacizem, fašizem)

3.-DEMOKRACIJA IN POLITIČNA PARTICIPACIJA (POLITIČNA UDELEŽBA)

Politična participacija je značilna za demokratične družbe. Po eni strani je pozitivna saj povezuje ljudi, ki želijo vplivati na družbi. Negativna stvar pa je tekmovalnost; ker vsak želi dobiti družbeno moč s katero bi uveljavil svoje interese.

Vrste politične participacije

POLITIČNA PARTICIPACIJA		KONVENCIONALNA (dogovorjeno)	NEKONVENCIONALNA (nedogovorjeno)
ODLOČANJE		Volitve, referendum, funkcije	Terorizem, revolucija
VPLIV NA ODLOČANJE	INTERAKCIJE (stiki)	Stiki s politiko	Demonstracije* Državljska neposlušnost
	ORGANIZACIJE	Članstvo v političnih strankah, interesnih skupinah	Članstvo v protestnih organizacijah

Demonstracije so konvencionalna oblika pol. participacije dokler ne pride do nasilj. Državljska neposlušnost- npr. nihče ne plača računa za elektriko, nihče ne pride v šolo.....

RAZVITI svet:

- o Konvencionalna politična participacija se zmanjšuje (manjša prisotnost na volitvah)
- o Nekonvencionalna politična participacija pa se povečuje (vedno več demonstracij, protestov)

- o Državljeni so se obrnili od volitev k bolj osebnemu načinu pol. odločanja. Odločati želijo o problemih, ki jih zanimajo (ekološki protesti, protesti proti zatiranju žensk,...). To imenujemo postmoderni vzorec politične participacije. 29

SLOVENIJA:

- Udeležba na volitvah pada
- Nekonvencionalna oblika pa se ne povečuje

Najbolj politično aktivni so:

- Višje izobraženi
- Srednja generacija (standard)
- Moški
- Višji dohodki

4.-VRSTE POLITIČNIH ORGANIZACIJ

a.)Politične stranke

CILJ: priti na oblast

- Na oblast pridejo z volitvami na osnovi programa
- Če zmaga naj bi program uresničila, drugače na naslednjih volitvah izgubi glasove volilcev
- Programi strank so si vedno bolj podobni (nobena ne poudarja radikalnih stališč zato, da dobi širok krog volilcev- zato so si programi pol. strank vedno bolj podobni)
- Stranka predstavlja vez med državljani in oblastjo, je glavni akter na volitvah (predlaga večino kandidatov na volitvah, mobilizira ljudi- oz. jih aktivira pri pol. participaciji)

Na volitvah pa lahko kandidira tudi posameznik brez podpore pol. stranke- zbrati mora dovolj podpisov

Vrste strank:

- Konzervativci (desnica)
- Liberalci (sredina)
- Socialisti (levica)

b.)Interesne skupine:

- Želijo vplivati na oblast. V politiko se vključijo, ko je to v njihovem interesu. Lahko jih imenujemo tudi skupine pritiska- cilje dosegajo s korupcijo, vplivanjem na javno mnenje, državljansko nepokorščino, zaporo cest....
- Delimo jih na:
 - **ZAŠČITNE** interesne skupine- te ščitijo interese članstva (sindikati- ščiti interese delavcev)

- **CILJNE** interesne skupine pa nastanejo, da bi dosegle nek cilj, ko je cilj dosežen se razpustijo (ekološka gibanja.....)

So nekonvencionalne oblike politične participacije

30

5.-VOLILNO VEDENJE (RAVNANJE):

- Volilna abstinenca (vse manj ljudje hodijo na volitve)
- Nezaupanje v politične stranke – saj se tako ali tako nič ne spremeni

Najmanj se udeležujejo volitev:

- Mladi
- Stari
- Gospodinje
- Revni
- Etnične manjšine
- Manj izobraženi

Tisti, ki se volitev udeležijo pa se na volitvah odločajo po treh vzorcih.

3 VZORCI VOLNEGA ODLOČANJA:

- Tradicionalni vzorec- volilno odločanje gre iz roda v rod (voliš enako kot starši)
- Na osnovi programa (pogledaš katera pol. stranka ti več ponudi)
- Iz nasprotovanja- glasuješ za kogarkoli le da ne zmaga kandidat, ki ti ni všeč.

Vedno več ljudi voli osebo, ne programa- to imenujemo- PERSONIFIKACIJA VOLITEV.

6.- MOŽNOSTI ODLOČANJA

Ali imamo vsi državljani enake možnosti odločanja?

Funkcionalisti: Vsi državljani smo pred zakonom enaki.

Konfliktna teorija: Odloča elita, volitve so le farsa, da lahko govorimo o demokraciji (dr. moč je skoncentrirana).

Tretji: Govorijo o pluralizmu elit. Elit je več, te med seboj tekmujejo za prevlado zato je dr. moč razpršena.

WALLERSTEIN- vlada ena elita, demokracija v kapitalizmu ni možna. Na odločitve vplivajo bogati – demokracija je draga, pol. stranke potrebujejo denar za volilno kampanijo, dobijo ga od bogatih, ki v zameno pričakujejo odločitve v njihovem interesu.

7.-SPOL IN ODLOČANJE:

- Ženske so pri odločanju bolj izključene → večji del odločajo moški (to dokazuje že razmerje med moškimi in ženskami v parlamentu in vladi)
- ZAKAJ?
 - Zaradi zgodovine (so bile izločene iz odločanja- naj skrbijo za dom)
 - Ženske pozno dobijo volilno pravico (za moškimi)

➔ **Rešitev:** ženske kvote- določiti delež žensk v parlamentu.....

8.-EVROPSKA UNIJA

Je nadnacionalna skupnost Prve ideje o združitvi EU se pojavijo že pred 100 leti → UTOPIJA

OKOLIŠČINE NASTAJANJA:

1-(Churchill Winston → 1946 → zavzame se za združene države Evrope (misli na Francijo in Nemčijo, da bi preprečil ponovne spopade);

2- v 50.-ih letih sta Anglija in Francija izgubili kolonije in zato nista bili več konkurenčni ZDA in Rusiji → ekonomski vzroki;

3-vzhod je bil socialističen in zato so hoteli, da se kapitalistični zahod poveže)- politični vzroki.

RAZVOJ EU:

- 1951 → ustanovi se evropska skupnost za premog in jeklo; povežejo se: Francija, Nemčija, Benelux, Italija
- 1973 → Priključijo se še Anglija, Irska, Danska – pogodba o ustanovitvi EGS (evropska gospodarska skupnost)
- 1981 – Pristopi Grčija
- 1986 → Priključita se še Španija, Portugalska
- 1993 → Je podpisan **Maastrichtski sporazum** → sporazum določa skupni trg → hitrejši gospodarski razvoj, skupna zunanja politika, skupna varnostna politika, usklajeno sodstvo
- 2002 → uvede se skupna **valuta EURO**
- 2004 → Pristopijo še bivše socialistične države: Slovenija, Ciper, Malta, Baltske države, Češka, Madžarska, Slovaška...
- 2007 – še Bolgarija in Romunija. Danes EU šteje 27 članic

EU je precej raznolika (gospodarska razvitost, politika, jezik, zgodovina....). Suverenost-neodvisnost članic je delno omejena.

Odločanje v EU:

- **Svet ministrov**
..sprejema proračun
..skrbi za mednarodno politiko
- **Evropska komisija** → skrbi za izvajanje mednarodnih pogodb (če ne spoštuje pogodb → denarna kazen)
- **Evropski parlament** → ima omejeno zakonodajno funkcijo.
785 poslancev v EU (7 slovencev (Jelko Kacin, Lojze Peterle)

- Evropsko sodišče
- Evropsko računsko sodišče

32

Zakonodaja članic mora biti v skladu z navodili evropskih institucij. Ljudje doživljamo EU kot nekaj oddaljenega, torej gre bolj za institucionalno in ne za socialno povezavo. Le $\frac{1}{4}$ udeležba na volitvah.

9.-PROCESI ODLOČANJA V MODERNIH ORGANIZACIJAH

Organon (grško)- orodje, inštrument. Organizacija je sredstvo za doseganje ciljev.

Ljudje živimo v organizacijah (od porodnišnice do doma za upokojence).

Večina organizacij je zbirokratiziranih.

Značilnosti birokratske organizacije (po WEBRU):

- So hierarhične
- Velika delitev dela (člani opravljajo le ožje naloge)
- Ima natančno določena pravila
- Odločitve so pisne
- Delo je brezosebno (važno je pravilo, ne stranka)
- Kriterij zaposlitve in napredovanja je izobrazba

Pozitivne lastnosti birokratske organizacije:

- Storitve so točne in hitre
- Storitve so poceni
- So učinkovite
- Ni privilegij (za vse veljajo enaka pravila)

Negativne lastnosti birokratske organizacije:

- Počasno prilagajanje na dr. spremembe
- Ni decentraliziranega odločanja (od spodaj ni vpliva)
- Ni timskegadela
-

Zaradi razvoja komunikacijske tehnologije (računalniki) pa je nastala **VIRTUALNA ORGANIZACIJA** (komuniciraš od doma, sam razporejaš del. čas...)

6.-IZZIVI SODOBNEGA SVET

1-GLOBALIZACIJA:

- pomeni poenotenje sveta
- globalizacijo omogoči:
 - o informacijska tehnologija
 - o transport
 - o modernizacija - prehod iz tradicionalne (kmečke) v moderno (industrijsko) družbo
 - prehod iz kmečke v industrijsko družbo (iz tradicionalne v moderno družbo); kmečka družba je zaprta, samozadostna, v ospredju so pripisane determinante družbenega statusa(družinsko poreklo, rasa...); industrijska družba je odprta, povezana, v ospredju so pridobljene determinante družbenega statusa
 - POSLEDICE modernizacije: 1- tehnološki razvoj, 2- razvoj demokracije (več pravic, enakost pred zakonom,...) 3-tržno gospodarstvo, 4- razvoj kapitalizma, 5-urbanizacija (gradnja modernih mest in povezav-cesta...), 6-politične spremembe (konec monarhij, nastanek pol. Strank, volitve...), slojevska struktura se spreminja (manj kmetov-več delavcev,manj plemstva...)
 - ZAČETKI modernizacije v 18., 19. stoletju. Začne se v zahodni Evropi (Anglija), kasneje se razširi po celem svetu in prekine naravni razvoj drugih delov sveta. Modernizacije spremeni svet v celoto neenakih delov (razviti izkoriščajo nerazvite). Govorimo o treh svetovih: 1. Svet (razviti – zahod), 2.svet (bivše socialistične države), 3. Svet (nerazviti – bivše kolonije)

- WALLERSTEIN deli svet na : centralne države (1.svet), pol periferne, periferne in izključene (bivše kolonije)
GIDDENS – spremembe v svetu so vedno hitrejše in imajo globalni učinek (spremembe v enem delu sveta čuti cel svet). Nastajajo tudi nove institucije.

Globalizacije in ekonomije

- Nastane svetovna proizvodnja (deli sveta so ekonomsko povezani) in
- svetovni trg
- svetovna delovna sila (velike migracije del. sile)
- povečanje mobilnosti industrijske dejavnosti (seli se k nerazvitim)
- multinacionalke postajajo globalna podjetja (razpršene enote imajo po vsem svetu). Države vse manj ščitijo svoje gospodarstvo. Ekonomska oz. finančna moč (denar ne pozna državnih meja) je v rokah multinacionalk. Nimajo pa oblasti nad ozemljem, vojsko, policijo.

Globalizacije in politike

- na političnem področju prevladujejo nacionalne države, ki so suverene oz. samostojne (imajo oblast nad ozemljem in oblast nad fizično prisilo – policija, vojska)
- Države med seboj sodelujejo kar se vidi v številnih mednarodnih organizacijah (OZN...). Dogovarjajo se o vprašanih, ki so globalna torej presegajo državne meje (ekologija, jedrska energija, vpr. miru in vojne....)
- Posledica globalizacije v politiki je tudi vedno bolj je aktivna civilna družba (nevladne organizacije)

Globalizacija in kultura

- izginja kulturna raznolikost, nastaja svetovna (globalna) kultura (gre za amerikanizacijo)
- zato prihaja do glokalizacije - boj za ohranjanje svoje kulture

Pogledi na globalizacijo

- Hiperglobalistična šola (pogled) – gre za novo obdobje v razvoju družbe, nastaja nov družbeni red- izginjajo državne meje, države več ne nadzirajo proizvodnje blaga in finančne tokove. Obstajata dve smeri:
 - Neoliberalizem (neo-novi) – prisegajo na svetovni trg in svetovno konkurenco, vsak naj poskrbi zase

- neomarksizem – globalizacija pomeni zmago brezobzirnega turbo kapitalizma. Posledica bodo vse večje razlike v standardu znotraj države in med državami. 36
- Skeptična šola (skeptiki, skepsa-dvom) – globalizacija ni nič novega, tudi prej so se deli sveta povezovali. Danes imajo še vednopomembno vlogo nacionalne države, ki s svojo politiko (zakonodajo) zavirajo globalizacijo.
- Transformacijska – spremembe so vedno hitrejše, eni deli sveta se prilagajajo hitre druge počasneje, zato se večja neenakost v svetu.
 - BECK – družba tveganja (Kljub vedno večjemu bogastvu se večja revščina, neenakost in ekološki problemi)

Globalizacija in neenakost:

V 18. Stoletju imajo deli sveta (Evropa, Kitajska, Indija...) podoben standard. Neenakost se poveča v 20. st. in se še povečuje. Nekatere države (Kitajska, azijski tigri Latinska Amerika...). Kljub temu pa je v teh delih sveta vse manj srednjega slija in vse več revnih. Če bi svet zožili na 100 ljudi bi dobili sledečo sliko: 80 jih ima neprimerno stanovanje, 50 je lačnih, 17 brez pitne vode, 19 jih zasluži manj kot 30EUR na mesec, 50 jih mora preživeti z 2 EUR na dan. Skratka svetovna blaginja se večja revnih pa je vedno več. Posledica tega so proti globalizacijska gibanja oz. protesti.

DRUŽBA TVEGANJA – ULRICH BECK (napiše knjigo s tem naslovom in v njej ugotavlja) Razvoj povečuje bogastvo in uničuje življenje na zemlji. Večajo se ekološki problemi, revščina in neenakost. Bogati si lahko privoščijo zdrav življenjski slog (eko hrana, primerno stanovanje... Na drugi strani pa se revščina prikazuje kot problem posameznika.

2-EKOLOGIJA

- ljudje smo vedno bolj pozorni do okolja, kar dokazuje, da vstopamo v ekološko krizo
- živimo v sociosferi (družbeno okolje), ter v ekosferi (narava), hkrati pa proizvajamo umetni ekosistem. (stavbe, ceste....). Umezni ekosistem in sociosfero skupaj imenujemo sociotehnosfera.
- narava in družba delujeta različno.
 - pri ekosferi gre za ciklični razvoj (cikel=krog)-vse je nečemu namenjeno zato ni odpadkov

- pri sociosferi pa gre za linearni razvoj (linea-črta)- vse se konča v odpadkih
- Kje so meje vzdražljivosti planet ... ??? 37

- **ekološka kriza**

Ljudje si okolje stalno prilagajamo, ga izkoriščamo (ga kultiviramo), zato je porušeno ravnovesje med človekom in naravo oz. nastopila je ekološka kriza. Človek je začel posegati v naravo, ko se za stalno priseli in se začne ukvarjati s poljedelstvom. Resnejši posegi v naravo pa se začnejo pred 200 leti po industrijski revoluciji. Povečala se je produktivnost človekovega dela, hkrati se je povečala uporaba neobnovljivih virov (naravnih bogastev), začela pa se je tudi eksplozija prebivalstva

- o ekološki krizi se začne govoriti, ko so naredili prvo raziskavo na to temo z naslovom MEJE RASTI
 - Ugotovitve raziskave so:
 - ljudje se vedno hitreje množimo (več ljudi večja obremenitev planeta)
 - vedno hitrejši gospodarski razvoj pomeni 1-hitrejše izkoriščanje naravnih virov, 2-hitrejše onesnaževanje in bolj 3-nevarno življenje-Jedrske elektrarne, oborožitev...)
 - Odzivi na raziskavo
 - pesimisti so prepričani, da je ekološka katastrofa neizbežna
 - optimisti pa verjamejo v vsemogočnost tehnologije (tehnološki optimizem). Ta je ekološko krizo zakuhala, pa jo bo tudi odpravila (1-razvijati je potrebno primerno tehnologijo, 2-uporabljati obnovljive vire energije- veter, sonce, plima..., 3-reciklirati odpadke, 4-čistilne naprave...). Verjamejo v obstojni razvoj (možna je hkrati gospodarska rast in zdravo okolje)
 - ekologija se pojavi v programih političnih strank
 - Revni – probleme naj rešujejo tisti, ki so jih zakuhali- torej bogati

Ekološki problemi:

Razvit je le del sveta, ekološka kriza pa je globalna. Vrste ekoloških problemov:

- Tanjšanje ozonske plasti (ozonske luknje)
- Kisli dež (umiranje gozdov)
- Podnebne spremembe
- Segrevanje ozračja (učinek tople grede zaradi ptevelikih emisij toplogrednih plinov). Globalna temperatura naj bi se do konca stoletja povečala ta 2%,

pridelek hrane naj bi se zmanjšal za 10% zato bo rasla cena hrane – razlike med bogatimi in revnimi se bodo večale.

- Izumiranje živalskih in rastlinskih vrst 38

Sodobne teorije oz. načini reševanja ekološke krize:

- koncept stacionarnega ravnovesja (ne rast temveč ravnovesje – ustavite gospodarsko rast)
- koncept okoljskega prostora (vsaki državi bi bilo potrebno določati količino porabljenih naravnih virov in emisijo odpadkov na leto.

Ekološko krizo bomo lahko rečili le, če človek moralno delovanje v družbi razširi še na naravo. To pa je mogoče le, če človek spozna, da ni središče sveta, da je le del narave, da ne obstaja vse le zaradi njega in ni vse njemu namenjeno – skratka konec androcentrizma (andro=človek).

3-DEMOGRAFSKE RAZMERE V SODOBNEM SVETU 8(demos=prebivalstvo)

- Začetek: demografske spremembe se začno pred 200 leti (čas modernizacije)
- Spremembe se nanašajo na:
 - o rast prebivalstva (eksplozija prebivalstva)
 - o sprememba starostne strukture (staranje prebivalstva)

- Rast svetovnega prebivalstva:

- o leto 0: 0,4 milijarde
- o 19.stol:1 milijarda
- o danes : 7 milijard
- o 2050 : 10 milijard

Naravni prirastek je odvisen od:

- Natalitete - rodnost
- Mortalitete - umrljivost
- Fertilnosti (plodnost – št. otrok, ki jih rodijo ženske od 15-49 leta)

Na rast prebivalstva v neki državi vplivajo tudi migracije (migracijski saldo=razlika med imigracijo-izseljevanje in emigracijo-priseljevanje).

Na rodnost vpliva tudi standard, politične razmere, vrednote, kontracepcija, religija....

Zakaj rast prebivalstva?

- o nerazviti (značilen je nedokončan demografski prehod):
 - včasih je bila rodnost visoka, umrljivost tudi in zato naravni prirastek majhen
 - potem se mortaliteta zmanjša (boljše higijenske razmere, razvoj medicinskega....)
 - rodnost pa se ne zmanjša saj je standard še vedno prenizek (otroci so delovna sila, vpliv religije, ni kontracepcije)

- zaradi sedanjih razlik med nataliteto in mortaliteto se pojavi eksplozija prebivalstva. Včasih sta bila nataliteta in mortaliteta izenačena pri 4%, sedaj pa je mortaliteta padla na 1% nataliteta pa je ostala pri 4% 39
- razviti (dokončan demografski prehod)
 - majhna rodnost in majhna umrljivost – nizkek naravni prirastek (konec demografskega prehoda). Začne se staranje prebivalstva. Pred 200 leti je bila povprečna življenska doba 50let, danes blizu 80.
 - rodnost pade - vzroki:
 - ženske gradijo kariero
 - podaljševanje šolanja
 - CALDWELLOVA TEORIJA MEDGENERACIJSKEGA PRETOKA BLAGA:
Če starši v otroka vložijo manj, kot od njega dobijo nazaj je nataliteta velika (kmečke družbe-otrok delovna sila). Če pa v otroke vlagajo več kot pa dobijo nazaj pa je otrok manj. Kvantiteto zamenja kvaliteta – manj otrok, pa naj ti kvalitetno živijo.

Svet odraslih:

Leta 2050 bo več starih kot mladih. Danes najhitreje številčno narašča starostna skupina nad 80 let. Eni v tem vidijo problem saj naj bi izumrli določeni predeli Evrope, drugi pa srečno naključje, saj se bo tako zmanjšala eksplozija prebivalstva in ekološka kriza.

Staranje prebivalstva vpliva na 1-gospodarsko rast, na 2-potrošnjo (stari ne potrebujejo žog), na 3-trg delovne sile in na 4-pokojninske sklade (več denarja za pokojnine, zato daljšajo del. dobo)

Starim se trg del. sile prilagaja tako, da je več dela za določen čas+ skrajšani del. čas.

Po drugi strani pa se zaradi tega povečuje brezposelnost mladih.

Staranje družbe vpliva na zdravstveno stanje družbe + več v zdravstveno blagajno + na sestavo družin + na gradnjo stanovanj (pritlična stanovanja)

Eni predlagajo rešitev, da bi bilo potrebno pospešiti selitev mladih iz nerazvitih k razvitim.

7.-RELIGIJA

1-VERSKA SLIKA SVETA:

RELIGIJA	ŠT. PRIPADNIKOV	GEOGRAFSKA SLIKA
katoliki	1,1 M	Latinska Amerika, Z in srednja Evropa, del V Afrike
pravoslavni	0,3 M	JV Evropa(Srbija,Grčija,Rusija...), del Z Afrike
protestanti	0,4 M	S in Z del Evrope(Nem,VB,..), ZDA, Avstralija, J Afrika
islam	1,1 M	Maroko-Pakistan(S Afrika,Bližnji,srednji, daljni vzhod,..)
budizem	0,9 M	Daljni vzhod (Japonska,Kitajska,Koreja,Vietnam,..)
hinduizem	0,9 M	Indija
konfucionizem	0,4 M	Kitajska
taoizem	50 milijonov	Kitajska
šintozem	20 milijonov	Japonska
sikhizem	20 milijonov	Indija

VRSTE VERSKIH ORGANIZACIJ

	CERKEV	DENOMINACIJA	SEKTA	KULT
VELIKOST	velika	srednja	majhna	majhna
ODNOS DO DRUGIH VERSKIH SKUPIN	sebe ima za edino verodostojno	sprejema pluralnost (priznava druge religije)	ima se za edino verodostojno	sprejema pluralnost
DUHOVŠČINA	specializirani duhovniki,	specializirani duhovniki	duhovščina ima malo formalne izobrazbe	karizmatični vodja

	profesionalci			
IZVOR PRIPADNOSTI	rojeni v vero (krst)	potrditev pripadnosti sprejete po starših	hoteno (sam hoče) izrekanje pripadnosti	pogosto brez formalne pripadnosti

41

- Vrste religij (REEK McGEE)

o Kriteriji delitve:

- Organiziranost (bolj, manj)
- številčnost (etične-znotraj ene etnične skupine oz. države npr. hinduizem, judje; univerzalne, ki so razširjene po vsem svetu- krščanstvo, islam)
- razvitost (bolj, manj)

a) ENOSTAVNI SUPERNATURALIZEM

- boga in duš ni
- verujejo v naravne pojave v katerih vidijo sile (mana), ki naj bi vplivale na njihovo življenje. Nanjo želijo vplivati z različnimi obredi.

b) ANIMIZEM (animus = duša)

- totemizem – totem, kip sredi roda ima neko obliko in pomeni sorodstvo
- V njih živijo duše umrlih prednikov, ščiti jih pred nevarnostjo
- boga še ni

c) TEIZEM (teos = bog)

- politeizem – hinduizem, stara grška vera
- monoteizem – islam, krščanstvo

d) ETIČNE RELIGIJE (moralne religije)

- ponavadi brez boga
- bistvo je moralna preobrazba človeka
- Budizem – začetek 500 l.p.n.š-Gautama Sidharta
 - človek trpi, ker ima želje, ko odpravi želje vstopi v
 - nirvano (pogasiti)- pogašen je ogenj v človeku (nagoni...), ki je kriv, da človek trpi
- Konfucionizem, taoizem

- Funkcije religije (naloge religije v družbi)

- o 1-osmišljevalna funkcija (posamezniku osmišlja svet in življenje). Pozna cilj življenja («nebesa»)

- **2-nadzorna funkcija** (religija s svojimi moralnimi pravili- ne laži, ne kradi... nadzira vernike – so stalno pod kontrolo)

42

- **3-intergaracijska funkcija**/povezovalna funkcija (religija s svojimi obredi povezuje ljudi). Se srečujejo pri mašah, romanjih, praznikih...
- **4-kompenzacijska funkcija**/nadomestilo (religija nudi nadomestilo za neenakost na tem svetu v onostranstvu.
- **5-legitimacijska funkcija** (religija opravičuje obstoječo oblast)Npr. v fevdalizmu je cerkev učila, da ima plemstvo plavo kri, zato je na oblasti. Tako je bog ustvaril.

Prva funkcija se nanaša na posameznika, ostale na družbo.2+3 zagovarjajo funkcionalisti, 4+5 pa konfliktna teorija.

3-OPREDELITEV RELIGIJ:

- število religij narašča vzroki za to so:
 - vsaka religija se deli na več smeri
 - verniki so zelo različni (verski fanatiki : statistični verniki)
 - religijski eklekticism (ljudje so pripadniki ene religije sprejemajo pa tudi sestavine druge religije, npr. kristjan verjame v reinkarnacijo)
 - za vsako državo je značilen verski pluralizem(mnoštvo) kar pomeni, da je v eni državi veliko religij
 - je univerzalna (prisotna je v vseh družbah)
 - je ena od kulturnih univerzalij (sestavine kulture,ki je povsod po svetu)
 - WEBER: religija je sistem smisla, religija osmišlja svet in življenje
 - DÜRKHEIM: bistvo religije je razlikovanjem med svetim(sakralno) in nesvetim (profano). Vsebovati mora verovanje, religijsko ravnanje (obredi), sveto (knjige, kraji), religijsko organizacijo.
- Opredelitev religije zajema 7 sestavin:
- **1-religijska pripoved** (nastanek sveta, posmrtno življenje,...) lahko je zapisana v svetih knjigah (Biblija, Koran...) ali pa se prenaša (ustno izročilo)
 - **2-religijska doktrina** (nauk, pouk) – gre za filozofska razlaga religijskega nauka. Sestavina religijske doktrine so verske dogme
 - DOGMA – večne resnice, vanjo se ne dvomi (npr. bog je ustvaril svet)→ prihaja do ortodoksije – vprašanje prave

razlage dogme, zato se verniki delijo na heretike (krivoverce) in pravoverce.

43

- **3-religijsko ravnanje** (religijska praksa).
 - širše: živiš po pravilih in normah religije – (način prehrane, oblačenje...)
 - ožje: verski obredi – z njimi želijo verniki vplivati na nadnaravno bitje (krst, poroka, birma,...), skratka želijo obvladovati tisto, kar se jim zdi pomembno (rojstvo, poroka, smrt...). Obredi se razlikujejo po trajanju, udeležbi, pomembnosti.
- **4-svete reči**, kraji (Brezje), živali (krava), dnevi (Božič), zgradbe (cerkev) → gre za razliko v odnosu do stvari. Npr. vino – sakralno Kristusova kri, profano alkohol)
- **5-versko doživetje** (verska čustva – ljubezen, strah)-gre za občutje numizmatičnosti – gre za občutek skrivnostnega, očarajočega, strašljivosti – s tem dobi vernik občutek majhnosti
- **6-religijska etika** (10 zapovedi)
 - avtorstvo:
 - če je avtor bog govorimo o teonomni (theos- bog) etiki
 - če je avtor človek – antoponomna etika (antropos- človek)
- **WEBER – PROTESTANTSKA ETIKA**
 - verjame, da religija (njena etika) vpliva na razvitost družbe
 - Bistvo protestantske etike -brezdelje je greh – delo je dolžnost(zato so te države bolj razvite, me tem ko vzhodne religije poudarjajo duhovno plat in so zato manj razvite)
- **7-Verska skupnost in organizacija**
 - organizacije: cerkev, denominacija, sekta, kult (glej tabelo, naslov št. 2)
 - skupnosti: lahko so pleme, narod, človeštvo,...
-
- **RELIGIJA JE** organizirana celota religijskih pripovedi, religijske doktrine, religijskega ravnanja, svetih reči, verskih čustev, religijske etike in verskih skupnosti ter organizacij.
-

4-SEKULARIZACIJA

- zmanjševanje vpliva religije v družbi. Začne se z modernizacijo (prehod iz kmečke-tradicionalne v industrijsko-moderno družbo)

44

- prevlada posvetnega nad svetim
- začne se z modernizacijo s francosko buržuazno revolucijo (1789), ki povzroči konec fevdalizma (plemstvo izgubi oblast). Tega leta se sprejme deklaracija o pravicah človeka in državljana: **Veroizpoved je svobodna, nihče ne sme biti preganjan zaradi vere.**
- **SEKULARIZACIJA ZAJEMA:**
 - **ločenost religije od države - LAIZACIJA** (religija se ne sme vtikati v politiko, šolstvo, sodstvo, ekonomijo,...). V razvitem svetu laizacija velja, so pa izjeme. Npr. v grški ustavi piše, da je pravoslavno krščanstvo njihova državna religija
 - **novi načini izražanja religioznosti** - uveljavljen je verski pluralizem (nastajajo novi kult, sekte, duhovna gibanja)
 - **privatizacija religije** (religija se vse bolj seli v privatno sfero. Ne hodimo k maši, ljudje na svoj način izražajo svojo religioznost doma)
 - **Spreminja se versko ravnanje (praksa) in odnos do verskih organizacij** - religija vse manj vpliva na mišljenje in ravnanje ljudi. Vse manj obiskujejo organizirane verske obrede in se vse manj držijo verskih norm)

0 5-REVITALIZACIJA (oživljanje)RELIGIJE:

0

- **LUCKMAN** meni, da sekularizacija preveč poudarja izginjanje religije iz družbenega življenja v resnici pa prihaja le do revitalizacije (oživljanje)religije.Kje se to vidi?
 - opaža oživljanje ljudske religioznosti: narašča vedeževanje,vse več je romanj, verskih porok, krstov, oživljajo se verski prazniki (martinovanje, Božič, velika noč...)
 - nova religijska gibanja: nastajajo nove sekte, kult, vse več je eklekticizma (mešanja različnih religij), vse bolj se poudarja duhovno razsvetljenje človeka- npr new age

- pojavljajo se **sekularne** (častčenje znanih oseb po božje- npr. princesa Diana, znani glasbeniki, športniki...) in **civilne** religije (npr. v ZDA predsednik priseže na biblijo, enako pred sodiščem, na dolarju piše- v boga zaupamo..)- čeprav je cerkev ločena od države se verske elemente vnaša v državo

Civilna in sekularna religija naj bi nadomestila integracijsko in legitimacijsko funkcijo religije znotraj nacionalne države.

o 6-VERSKI FUNDAMENTALIZEM (fonda-temelj, osnova)

- Vračanje k osnovam (temeljem) religije – verske knjige je treba brati dobesedno. S tem izrazom označujemo vsa konzervativna (nazadnjaška) verska gibanja, ki so usmerjena proti moderni družbi.
- **ZNAČILNOSTI:**
 - dobesedno branje svetih knjig
 - religija mora biti osrednji del človeškega in družbenega življenja
 - zavračanje verskega pluralizma (je edina prava religija)
 - zavračanje pravic žensk
 - zavračanje pravic istospolnih
 - proti potrošništvu
 - proti hedonizmu (človek ki uživa v življenju)
 - kdor misli drugače je sovražnik
- Kdo so fundalisti?
 - nekatere protestantske skupine
 - židovske ortodoksne (pravoverne) skupine
 - islamski fundamentalisti. Ti se delijo v dve skupini:
 - o **modernisti** o tem samo pridigajo (niso pa nasilni), sprejemajo modernizacijo, niso pa za posodobitev Korana
 - o **radikalci** se obračajo k nasilju (teroristi) – strogo zavračajo modernizacijo njihova ustava je Koran. Ta je najbolj znan in radikalen fundamentalizem. Problem islamskega fundamentalizma je v tem, da se je modernizacija začela v Evropi (to je bila lastna smer razvoja), v islamski svet pa je bila modernizacija kot način razvoja vsiljena. Torej

ne gre le za verski boj, temveč boj dveh civilizacij.

46

8.-DELO IN PROSTI ČAS

1.-OPREDELITEV DELA IN PROSTEGA ČASA:

- odnos do dela je subjektiven (nekdo dela rad, drugi z odporom)
- **pogledi na delo:**
 - krščanstvo – delo je kazen za greh
 - antika – fizično delo je bilo necenjeno (sužnji), medtem ko je bilo umsko delo cenjeno (filozofi)
 - srednji vek – fizično in umsko delo je necenjeno (tlačani)
 - protestantizem – delo postane dolžnost, brezdelje je greh
 - Marx – delo je človekova najpomembnejša dejavnost
- **Kaj je delo?**

Delo je čas, ko se proizvajajo dobrine in storitve s katerimi zadovoljujemo potrebe
- **Potrebe:**
 - primarne/biološke (hrana, pijača,...)
 - sekundarne/kulturne (izobraževanje,...)

- o potrebe so odvisne od politično ekonomskih razmer in statusa oz. položaja človeka
- o kapitalizem zaradi profitne usmerjenosti ustvarja nove in nove potrebe (dostikrat lažne potrebe)

47

- **Kaj je prosti čas ?**

Prosti čas je čas, ko opravljamo tiste dejavnosti, ki jih sami zberemo. Po industrijski revoluciji se delo in prosti čas ločita. Delo se loči tudi od ostalih področij življenja

- **Zaposlitev:** plačano delo, ločeno od doma ima natančno določen delovni čas
- **Samozaposlitev:** delamo s svojimi produkcijskimi sredstvi, delo doma
- **Fleksibilna oblika zaposlitve:** skrajšani delavni čas, pogodbeno delo ali priložnostno delo. V razvitem svetu je 30% take delavne sile. Kadarkoli te lahko odpustijo. Nimaš regresa, dopusta in plačanih potnih stroškov.
- **Formalno delo:** si zaposlen in delo je plačano
- **Neformalno delo:** neplačano delo (gospodinjstvo), delo na črno in siva ekonomija (ni obdavčeno in ni evidentirano)
- **Zunajdelovni čas:** čas, ko nismo na delavnem mestu (delo, ki ga opravljamo doma in delo, ki ni plačano + prosti čas)

Pomen zaposlitve: 1.pomembna je kot vir preživetja, 2. nudi razne pravice(socialno zavarovanje, pokojninsko zavarovanje.....) in prinaša 3.družebni status (ugled, moč).

2.DELO IN TEHNOLOŠKE SPREMEMBE:

Prelomnica v razvoju tehnologije je industrijska revolucija. Posledice:

- o kmetijstvo (primarni sektor) se začne krčiti. Danes je v razvitem svetu do 10% kmečkega prebivalstva. V celem svetu je kmečkega prebivalstva več kot 60%
- o sekundarni (industrija) sektor se širi
- 20. stoletje:
 - o sekundarni sektor (industrija) se krči
 - o storitveni (terciarni)sektor se širi
- **Posledice razvoja tehnologije**
 - o v poklicni strukturi - pojavljajo se novi in novi poklici (stari izumirajo)
 - o spremembe v izobraževalni strukturi(povprečna izobrazba se veča)
 - o struktura brezposelnosti se spreminja Zaposlitev postaja vse manj varna. Danes govorimo o fleksibilnem (prilagajanje, prožnost) trgu delovne sile, ta pa povečuje brezposelnost (velik del delovne sile se ne prilagodi novim zahtevam trga delovne sile, razen tega pa se še industrija seli k manj razvitim, kar še dodatno veča brezposelnost)
- **Faze tehnološkega razvoja**
 - o Mehanizacija – uvajanje strojev

- o tehnologija tekočega traku (rutinsko delo)
- o avtomatizacija (uvajanje avtomatov, robotov)
- o informacijska tehnologija (uvajanje računalnikov v proizvodnjo). Ta tehnologija naj bi vrnila delo na domu, prišlo naj bi do bifurkacije delavne sile – manjšina bo delala ustvarjalno, velika večina pa še vedno rutinsko) 48

3.ORGANIZIRANOST ZAPOSLENIH:

- o **1-SINDIKATI:** nastanejo v začetku 19. stoletja. Delodajalci se proti njim upirajo. Sindikat se zavzema za pravice delavcev. Mnogi menijo, da moč sindikata upada saj je vedno manj članstva, večina stavek ne uspe... Cilje dosega na dva načina:
 - **pogajanje** (sodelujejo delodajalci +sindikati, po potrebi tudi vlada) – cilj pogajanj je kolektivna pogodba. V njej so zapisane pravice zaposlenih (plača, dopust, regres, prevozni stroški, prehrana....)
 - **stavke**

Primerjava profesije (zdravnik) in poklica (zidar):

- Profesija ima višje dohodke
- Višjo izobrazbo
- Profesija temelji na teoriji, poklic na rutini
- Dostopnost do profesije je težja
- Proizvode poklica družba ocenjuje, storitve profesije pa ne

Skratka vsaka profesija je poklic, ni pa vsak poklic profesija.

- o **2-POKLICNA ZDRUŽENJA:** poklic je vzorec ravnanja, ki posamezniku omogoča preživetje in določa družbeni status. Je identifikacijsko sredstvo (skozi poklic se predstavimo – sem inženir) Prvo poklicno združenje je bilo cehovsko. Poklicna združenja nimajo posebnega vpliva v družbi. Npr: združenje šoferjev, avtomehaničarjev.....
- o **3-PROFESIONALNA ZDRUŽENJA:** cilj je nadzor nad članstvom. Profesionalno združenje izoblikuje svojo profesionalno etiko. Zajema načela (medsebojna pomoč, izmenjava izkušenj,...). Število profesij narašča, ker 1-gospodarstvo zahteva vedno več izobraženega kadra,2- trgovina zahteva vedno več znanja, razvoj 3- socialne države(socialni delavci, zdravniki...),4- širi pa se tudi birokracija.
 - Kritika: pravi cilj profesionalnih združenj so čim večje nagrade, čim večja družbena moč, in čim manjši družbeni nadzor (sklicujejo se na strokovnost –javnost se ne more vmešavati v delo zdravnikov,

odvetnikov. Ta cilj dosejajo z nadziranjem delavne sile. Npr. Zdravnikov je vedno premalo (zato višje plače), to pa dosežejo tako, da nadzirajo vpis na medicinske fakultete. Istočasno pa onemogočajo alternativo (na sodišču te lahko zastopa le pravnik, zdravniki so proti alternativni medicini....)

49

BREZPOSELNOST

- Vrste brezposelnosti

- registrirana brezposelnost (prijavljeni na zavodu in prijemajo podporo)
- sezonska – zaradi narave dela (npr. smučarski turizem)
- frikcijska (začasna, kratkotrajna – iskanje prve službe, menjava službe)
- strukturna (do nje pride zaradi neskladja med ponudbo in povpraševanjem po delovni sili. Vzrok je tehnološki razvoj – nekateri poklici postanejo zastareli, zaposleni pa nimajo več prave kvalifikacije. To so predvsem stari, nekvalificirani delavci, invalidi in mladi (do tega pride zaradi neskladja med potrebami gospodarstva in izobraževalnim sistemom – vsi na družboslovje, naravoslovcev pa manjka).

Danes govorimo o segmentiranem (segment – del, področje) trgu delovne sile.

- Primarni trg del. sile – varna zaposlitev, višje plače, lažje napredovanje..
- Sekundarni trg del. sile – nekvalificirani delavci (vse obratno)

- Brezposlenost v Sloveniji

- do 90. let (Jugoslavija) ni bilo brezposelnosti (zaposlitev je bila kot pravica zapisana v ustavi – socializem). Leta 91 se sprejme zakon, ki dovoljuje odpuščanje. Jugoslovanski trg razpade, nastopi svetovna ekonomska kriza. Leta 2005 je brezposelnih 80.000, danes 115.000. Največ brezposelnih je v starosti do 30 let – 35% jih je brezposelnih, od zaposlenih pa jih je 60% zaposlenih za določen čas (fleksibilna oblika zaposlitve)

-Tehnološke spremembe, globalizacija in brezposelnost:

- ludizem: je odziv na uvajanje strojev v proizvodnjo – razbijali so stroje, saj so v njih videli nasprotnika za delovno mesto. Praksa pa je pokazala, da se je z razvojem tehnologije več delovnih mest odprlo kot pa zaprlo (novi in novi poklici). Zanjih 30 let pa je praksa obrnjena. Dogaja se gospodarska rast brez zaposlovanja.
- globalizacija: v razvitem svetu pospešuje brezposelnost zaradi selitve industrije k manj razvitim (večji profit), službo izgubljajo predvsem

nekvalificirani delavci. Posledica globalizacije pa je tudi neoliberalizem (vsak naj poskrbi zase) pomemben je le profit, ne pa zaposlovanje, pravice delavcev itd.

o **posledice brezposelnosti:**

- za družbo: 50
 - zaradi socialne stiske je več konfliktov, kriminala, nasilja
 - pada kvaliteta življenja – zaradi viška del. sile padajo plače, pomoč za brezposelne je draga – manj investicij, manjša se kupna moč – manj profita.....
 - iskanje »grešnega kozla« . Za vse so krivi priseljenci, Židje....
- posameznik:
 - finančne težave
 - zdravstvene težave (stres,...)
 - socialna izoliranost (nimaš denarja zato si doma)
 - apatičnost (narašča število samomorov)
 - kasnejši prihod v odraslost

PROSTI ČAS:

- Prosti čas narašča, ker se delovni čas krajša. Pred 200 leti so delali od 12 do 16 ur na dan, danes že manj kot 8. Vzrok za to je tehnološki razvoj in pridobitve sindikalnega boja. Nekateri sociologi razmišljajo kakšen bo človek prihodnosti, ker bo prostega časa vedno več
- neomarksisti
 - o **SCHAFT:** človek 21. stoletja bo homeo ludens (človek, ki se igra)
 - o **ANDRE GORZ:** kapitalistični sistem bo narekoval delo in prosti čas (delo bo neustvarjalno in rutinsko, enako bo veljalo za prosti čas. Človek bo pasivni potrošnik)
 - o **MARCUS:** meni enako kot Schaft in doda, da bo človek prihodnosti srečni robot (ne bo iskal zadovoljstva v ljudeh ampak v stvareh) mediji bodo ustvarjali lažne potrebe, človek pa se bo trudil, da bi čimveč zaslužil in tako zadovoljil »lažne« potrebe. Profit bo naraščal in kapitalizem se bo pospešeno razvijal.

- **T.BURNS**: meni obratno. Človek ne bo pasivni potrošnik, izbira bo namreč velika, ljudje pa bomo izbirali glede na svoje potrebe, človek bo ustvarjalno razvijal svojo identiteto.

51

- **Povezanost dela in prostega časa (kdo vpliva na koga)**
 - **PARKER**: delo določa prosti čas. Način preživljanja prostega časa je odvisen od značilnosti zaposlitve in sicer od 1-stopna zadovoljstva pri delu, 2-stopnje avtonomnosti (samostojnosti) in stopnje prizadevnosti pri delu. Glede na to loči 3 vzorce povezanosti dela in prostega časa:
 - **vzorec razširitve**: značilen je za zaposlitev z visoko stopnjo zadovoljstva, avtonomnosti in prizadevnosti pri delu. Za ta vzorec je značilno, da ni meje med delom in prostim časom (npr. zdravniki). Služba se dostikrat podaljša v prosti čas (izobraževanje, raziskave...)
 - **vzorec nevtralnosti**: značilen je za zaposlitev s srednjo stopnjo zadovoljstva..... Delo in prosti čas sta ločena (pomembna je plača ne delo).
 - **vzorec opozicionalnosti (nasprotnosti)**: značilen za zaposlitev z nizko stopnjo zadovoljstva..... Delo in prosti čas sta strogo ločena, delo sovražijo je le nujno zlo za preživetje.
 - **LOCKWOOD (meni obratno - delo je odvisno od prostega časa)**: To imenuje instrumentalni odnos do dela. Pomeni, da prosti čas vpliva na zaposlitev. Delo je le instrumenta za kvalitetno preživljanje prostega časa. Ljudje bi delali kar koli le, da je dobra plača, da bodo kvalitetno preživljali prosti čas.

Prosti čas pa ni odvisen le od dela ampak tudi od kulture (raziskave kažejo, da v ZDA pri managerjih velja vzorec razširitve v Angliji pa vzorec nevtralnosti). Odvisen pa je tudi od standarda (bogati preživljajo prosti čas drugače kot revni), spola (raziskava - ženske imajo manj prostega časa kot moški - gospodinjstvo) in starosti.

Raziskave kažejo, da Slovenci veliko prostega časa namenimo vrtičkarstvu, gradnji hiše. Tako kot za vso Evropo pa je tudi za Slovenijo značilna potrošniška kultura - nakupovalni centri

52

9.-ŠOLA

Opredelitev in nastanek

- šola je institucija, ki posreduje (prenaša) znanje in vzgaja ali z eno besedo educira (**edukacija**)
 - o šolski sistem zajema vse šole na vseh stopnjah
- **Nastanek:**
 - o nastanek šole je povezan s pisno kulturo in razvojem pisave
 - o Mezopotamija, Kitajska, Indija – nekaj tisočletji pred našim štetjem
- **Vzroki:**
 - o razvoj obrti in trgovine
 - o nastanek administracije
 - o razvoj duhovniških poklicev
 - o razvoj mest
- **Začetki šolstva v Evropi:**
 - v 18. in 19. Stoletju se začne uvajati obvezna OŠ (M. Terezija)
 - šole so sicer že prej, vendar se je šolala le elita oz. plemstvo (beseda šola izhaja iz grškega jezika- SHOLAE- brezdelje, prosti čas)
 - prve ideje o množičnem šolanju se pojavijo v 16. stoletju (protestantizem)- Biblijo je treba brati v domačem jeziku
 - množično šolstvo omogoči tudi razvoj tiska (15. St.)
Pri nerazvitih se pojavi obvezna OŠ šele sredi 20 st., ko je konec kolonializma.
 - o **Vzroki:**
 - razvoj industrije (bolj razvita industrija → bolj izobražena delavna sila)
 - razvoj demokracije (pismenost volilcev)
 - razvoj nacionalne države (bolj izobraženo prebivalstvo → bolj konkurenčna država)
 - razvoj pravic (možnost družbene mobilnosti- omogoča gibanje po dr. lestvici)
 - posredovanje vrednot in moralna vzgoja (manj nasilja in kriminala)
- **Ekspanzija (širjenje) šolstva (vsi na faks)**
 - o začne se v drugi polovici 20. stoletja (60.leta)
 - o to je posledica hitrega gospodarskega razvoja in dviga standarda
 - o širjenje šolstva v revnih (nerazvitih) državah se začne z razpadom kolonializma
- **Osnovne ideje povezane z ekspanzijo šolstva**
 - o šolanje mora biti brezplačno

- o načelo meritokracije (šola naj bi razvrščala ljudi v družbo po sposobnostih-sposoben v šoli, visoko v družbi) 53
 - Praksa kaže, da šola ne zmanjšuje neenakosti v družbi ampak jo ohranja. Še vedno so zelo pomembne pripisane determinante družbenega statusa (družinsko poreklo, etnična, verska, rasna... pripadnost)
- o PARSONS:šola ima vlogo družbenega korektorja (omogoča razvoj sposobnosti tistim, ki jim domače okolje to ne omogoča)

- **Kritika šolstva**

- o **M. ILICH**: kritiko šole poda pod geslom razšolanje šole → šola zavira svoboden razvoj posameznika, ne posreduje znanja glede na potrebe posameznika ampak drugi določijo kaj je potrebno znati. Zato se vedno bolj uveljavljajo drugi posredniki znanja (mediji)
 - alternativa: Waldorfska šola (skuša upoštevati posebnosti posameznika in mu prilagoditi snov oz. znanje.
- o **WEINGARTNER in POSTMAN**: v šoli bi bilo potrebno ukiniti vse učbenike in vso naprej določeno snov. Poučevalo naj bi se tisto kar otroke zanima.

Funkcije šole

- dejavnik socializacije
 - o oblikuje osebnost, posreduje norme, vrednote,... kulturo.
- dejavnik pridobljenega družbenega statusa
 - o usresničuje načelo meritokracije. Mnogi menijo, da to ne drži. Šola ne razvršča ljudi po sposobnostih, temveč pomaga ohranjovati obstoječo neenakost v družbi. V ospredju torej niso sposobnosti posameznika, temveč pripisane determinante dr. statusa (družinsko poreklo...). Danes šola tudi ni več sredstvo dr. vzpona, je bolj sredstvo proti dr. padcu- včasih je srednja šola pomenila dobro službo, danes.....
- Dejavnik integracije (povezuje ljudi po generacijah)

ŠOLA IN SOCIALIZACIJA:

- **DÜRKHEIM**: šola je 1- dejavnik intergracije (vsi učenci so deležni enake socializacije zato jih med seboj povezuje) in je 2- model družbenega sistema (je družba v malem – deluje po enakih principih kot širša družba → otrok se v praksi uči družbenega življenja (hierarhični odnosi, bolj uspešni so tisti učenci ki so poslušni, formalna pravila...)).Šola pa tudi pripravlja na 3- poklic)
- **PARSONS**: šola je 1-most med družino in družbo (popelje otroka v odraslost). Je 2- antipod družine (v družini se otrok obravnava po posebnih njemu prilagojenih

pravilih, v šoli pa obstajajo enaka merila za vse, torej ne valjajo posebnosti temveč le dosežki)

54

ŠOLA KOT IDEOLOŠKI APARAT DRŽAVE:

- ideologija je celota idej, vrednot, prepričanj neke družbe
 - ideologija komunizma je marksizem (vladavina delavskega razreda)
 - ideologija kapitalizma temelji na tem, da imamo vsi enake možnosti (načelo meritokracije – vsak lahko zasede položaj v družbi glede na svoje sposobnosti)
- Šola kot ideološki aparat države se vidi v tem, da opravičuje obstoječo družbeno ureditev in s tem ohranja obstoječe odnose (zagovarja interese elite). To se predvsem vidi v skritem kurikulumu.
 - **uradni kurikulum:** učni načrt (obseg in količina snovi, način ocenjevanja)
 - **skriti kurikulum:** ni nikjer zapisan zaznati pa ga je mogoče v odnosu med učiteljem in učencem v sistemu nagrajevanja in kaznovanja. Šola privzgaja poslušnost in ubogljivost (družbeno sprejemljivo ravnanje). Kje se vidi skriti kurikulum?
 - uspešnejši so ubogljivi učenci, enako velja kasneje na delavnem mestu
 - odnosi v šoli so hierarhični (to ni nikjer zapisano), enako kot v družbi (šola torej omejuje osebnostni razvoj, da je človek primeren za hierarhične odnose)
 - učence motivirajo nagrade (ocene, pohvale), enako velja v družbi
 - delitev na predmete je podobno kot v gospodarstvu tehnična delitev dela

BOWLES in GINTIS – Šola socializira poslušno in disciplinirano delovno silo. Skratka šola omejuje osebnostni razvoj tako, da človek lahko deluje v hierarhičnih odnosih.

- Kaj lahko nauči šola?
 - ne more reševati problemov mladih
 - ne razvija spretnosti in veščin
 - ne posreduje vrednot
 - šola je lahko dobra le pri izobraževanju

Vloga šole je protislovna – pomaga ohranjovati obstoječe odnose v družbi, hkrati pa seznanja z mogočim.

Šola in družbena neenakost

- **FUNKCIONALISTI (Parsons):** šola zmanjšuje neenakost v družbi (načelo meritokracije) Vendar raziskave kažejo obratno. Uspeh v šoli je odvisen od standarda, spola, rase,... (pripisane determinante dr. statusa)
- **BERNSTEIN:** trdi, da je uspeh v šoli odvisen od subkulturnih razlik med sloji. Predvsem od uporabe jezika. Loči dva govorna koda (obrazca):
 - restriktrivni kod:(omejen), nedodelan jezik (nižji sloji)

- o elaborirani kod:(razširjen), večji besedni zaklad, bolj abstraktno izražanje (višji sloji). Zato imajo ti sloji boljši učni uspeh. 55
- **PIERRE BOURDIEU**: Tudi meni, da je različen učni uspeh posledica subkulturnih razlik med sloji. Raziskave kažejo, da je šolski sistem prilagojen zahodnoevropskemu srednjemu sloju, njihovemu načinu življenja (način življenja= kultura). Ti sloji imajo zato višji kulturni kapital in že v izhodišču boljše možnosti, kot pripadniki nižjih slojev. Ponekod pa so šole prilagojene moškim, tako imajo moški višji kulturni kapital kot ženske in s tem boljši uspeh v šoli.
- **RAYMOND BOUDON + LAVAL** : menita, da je šolski uspeh odvisen od standarda. Šola je namreč v službi gospodarstva torej tudi zanjo jelja trg. Šola deluje po načelu ponudbe in povpraševanja, starši izbirajo boljše šole, te pa so drage. Privoščijo se jih lahko le premožnejši.

VSEŽIVLJENSKO UČENJE IN IZOBRAŽEVANJE:

Izobraževanje naj bi potekalo vse življenje. Koncept vseživljenskega izobraževanja izvira iz 60-ih let 20st. (ekspanzija šolstva) in naj bi krepil pravičnost v izobraževanju. Vseživljensko izobraževanje je imelo humanistično (človeškost) razsežnost – je pravica vsakega posameznika. Danes se to pojmuje bolj kot dolžnost posameznika (ne države). Posameznik se mora prilagajati gospodarstvu in trgu zaradi zaposlovanja.

Bolj pogosto se vključujejo v vseživljensko izobraževanje:

- Ljudje z višjo izobrazbo
- Srednji in višji sloj

Skratka pomembni so ekonomski (standard) in psihološki (motivacija) dejavniki.

Formalno izobraževanje – izvaja se organizirano, v šolah, se ocenjuje

Neformalno izobraževanje – poteka tudi izven šol. Npr. tečaji, avtošola.....se ne ocenjuje-dobiš potrdilo.

Učenje je širši pojem od izobraževanja. Poteka lahko tudi priložnostno v vsakdanjem življenju in temu rečemo informalno učenje.

Politika uradnega znanja: Šola ne posreduje vsega znanja temveč le tistega, ki ga določi elita.

10. ZNANOST DRUŽBENI RAZVOJ IN EKOLOŠKA VPRAŠANJA

1.-ZNANJE IN ZNANOST

- Znanost je sistem znanj o nekem področju
- znanje pridobivamo:
 - o posredno – nekdo ti ga posreduje (starši, šola...)
 - o neposredno – z vsakdanjim izkustvom (vsakdanja praksa)
- **SPOZNANJE** je širši pojem od znanja. Spoznanja, ki so za družbo pomembna in so preverljiva postanejo znanje.

Značilnosti znanja:

- znanje je relativno (vse se spreminja)
- zgodovinskost (vsak izum nastane v nekih družbenih okoliščinah, času – najprej elektrika potem računalnik)
- družbenost (izum ni delo enega človeka temveč delo vseh njegovih predhodnikov)

Razlika med vsakdanjim izkustvom in znanstvenim spoznanjem:

(tudi to so značilnosti znanosti)

- o znanstveno spoznanje ima natančno določene meje, kdaj neka zakonitost velja (voda zavre pri 100 stopinjah...)
- o znanstveno spoznanje se pridobiva z uporabo znanstvenih metod (eksperiment....)
- o znanstvena spoznanja težkijo k čim večji natančnosti
- o znanstveno spoznanje je sistematično (pregledno) in organizirano. Cilj znanstvenega spoznanja je sistematično pojasniti nek pojav.
- o je objektivno (nepristransko)
- o vse bolj se uporablja empirizem (izkustvo) – vsako novo izkustvo je potrebno preveriti

Zaloga znanj: to je obseg in vsebina znanja v neki družbi. Ločomo:

- objektivna zaloga znanj (znanje, ki ga ima družba)
- subjektivna zaloga znanj (znanje, ki ga ima posameznik)

2.- ZNANOST IN RAZVOJ

Začetki: Kitajska (papir, smodnik), Egipt (astronomija) – znanost je pripadala samo eliti. Znanost ni še imela praktične funkcije (spreminjanje narave) temveč le spoznavno funkcijo.

Izvori (nastanek): moderne znanosti. Vzroki oz. okoliščine, ki pripeljejo do nastanka moderne znanosti:

- o zmanjševanje vpliva (moči) religije. Svet naj razlaga razum in ne religija. Pomembno vlogo pri tem je imel protestantizem.
- o androcentrizen (človek postane središče sveta in ne bog)
- o uporaba oz. uvedba eksperimenta v znanosti (19. stoletje)
- o profesionalizacija znanosti (znanost postane poklic)
- o nastanek znanstvene skupnosti (univerza, akademija,...)
 - Prva univerza nastane v Boloniji (11. stol.). Bile so v rokah cerkve. »Resne« univerze nastanjo pred 200 leti v Nemčiji in Franciji.
- o Znanost se institucionalizira – določijo se norme znanstvenega delovanja

MERTON: znanost mora temeljiti na naslednjih normah:

 - Avtonomnost – znanost mora biti neodvisna od politike, religije... (politika meni, da je znanost preveč resna, da bi se z njo ukvarjali znanstveniki → ali je znanost samostojna?)
 - univerzalnost (znanstveni dosežki morajo biti dostopni vsem ljudem)
 - organizirani skepticizem /dvom (v vse je treba dvomiti – vsako novo odkritje mora preveriti znanstvena skupnost)
 - objektivnost / nepristranskost (država se ne sme vtikati v znanost)

Pripadniki znanstvene skupnosti (znanstveniki) morajo sprejeti zahtevane norme (pravila) s tem pa tudi obstoječo **paradigmo** (obstoječe mišljenje oz. način razumevanja naravnih in družbenih pojavov). Sprememba paradigme bi povzročila znanstveno revolucijo. Obstoječa paradigma v okviru katere deluje pa zavaja znanstvenika

3.- ETIČNE (moralne)DILEME ZNANOSTI

Etične dileme (vprašanja)znanosti se nanašajo na :

- Proces raziskovanja – možnost fizične in psihične zlorabe objekta raziskovanja (poskusi na živalih....)
- Na uporabo znanstvenih spoznanj (novih odkritij). Torej na odgovornost znanstvenikov za atomsko bombo, kloniranje, genetika....

4.- FUNKCIJE ZNANOSTI

- spoznavna funkcija – cilj znanosti so nova spoznanja, odkritja
- kulturološka funkcija -znanost spreminja naše mišljenje, umetnost, religijo,...)
- praktična funkcija - z znanostjo spreminjamo naravo, razvijamo tehnologijo s katero si lajšamo življenje,...). Včasih z znanostjo opravičujemo konkretna dejanja – npr. Hitler, ki je s teorijo »arijske rase« opravičil vojno.

5.- ZNANOST IN TEHNOLOGIJA

Faze v razvoju tehnologije:

- **obrtna tehnologija**– ročna dela, vsak izdelek je unikat (pred industrijsko revolucijo)
- **mehanizacija + tekoči trak** – človek postane privesek stroja, delo je monotono,rutinsko. Z mehanizacijo se začne znanstvena organizacija dela. Začetnik je
 - o TAYLOR – meri porabo časa za vsak delavčev gib in uvede norme. Uvede tudi tehnično delitev dela in sicer delo deli na izvajanje, nadzor, načrtovanje in inovacije)
 - o FORD – povzame teylorizem in vpelje tekoči trak. Posledice tekočega traku so večja produktivnost, manjši stroški proizvodnje, omogoči množično proizvodnjo standardiziranih proizvodov, ta pa omogoča množično potrošnjo, delo je rutinsko - nekatere firme želijo delo obogatiti npr. z menjavo delavnih mest)
- **avtomatizacija** – začetki v ZDA (kemična industrija- 50-ta leta 20. St.), stroji od delavcev vzamejo izvajalsko funkcijo. Delavcem ostane še nadzor, načrtovanje in inovacije.
- **informacijska tehnologija** (kibernetika)– uvajanje računalnikov,ki prevzamejo nadzor nad proizvodnjo. Delavcem ostane še načrtovanje in inovacije. To je začetek tretje revolucije (I. agrarna, II. industrijska, III. informacijska). Vstopimo v postindustrijsko (poindustrijsko) družbo.
 - o posledice informacijske revolucije oz. informacijske tehnologije.
 - omogoči globalizacijo
 - premik iz sekundarnega (industrijskega) v terciarni (storitveni) sektor
 - nastanejo novi poklici (programer....)
 - zahtevajo se nove veščine (komunikacijske sposobnosti...)
 - združitev dela in doma (kot pred industrijsko revolucijo – kmetijstvo)
 - večja povezanost dela in znanosti
 - večja fleksibilnost delovnega časa, organizacije dela..

6.- EKOLOŠKA KRIZA

(tudi pri izivi sodobnega sveta)

- ekosfera (narava), sociosfera (družbeno okolje), tehnosfera (umetni eko sistem – stavbe, ceste....)
- zaradi prevelikega poseganja v naravo prihaja do ekološke krize oz. do konflikta med ekosfero in sociotehno sfero (med človekom in naravo). Prvi, ki so razmišljali o ekologiji:
 - o 13. stoletje v Angliji – prepoved kurjenja slabega premoga
 - o MALTUS – ljudje se množimo po geometrijskem zaporedju, hrana pa »narašča« po aritmetičnem zaporedju.
- v 20. stoletju se ekologija pojavi v programih političnih strank
- 1972 raziskava Meje rasti – prva ekološka raziskava. Ugotovitve:
 - o eksplozija prebivalstva (veča se obremenitev planeta)
 - o vedno hitrejša je gospodarska rast → večje trošenje naravnih virov → večje onesnaževanje → bolj nevarno življenje Jedrske elektrarne, orožje...

Porušilo se je ravnovesje med človekom in naravo.

Prognoza: do 2050 bodo izčrpani naravni viri, sledil bo gospodarski zlom in ekološka katastrofa.

TRAJNOSTNI RAZVOJ:

- o Ljudje moramo svoj način življenja glede zadovoljevanja potreb prilagoditi zmogljivostim našega planeta, da bo možno trajno preživetje.
- o Trajnostni razvoj povezujemo z dvema pojmom
 - **MNOGONAMENSKOST** – planet je potrebno ohraniti tak, da bo čim bolj podoben svojemu prvotnemu stanju
 - **SONARAVNOST** – naravne vire je treba izkoriščati tako, da ohranimo vse naravne sestavine. Stebri sonaravnosti:
 - omejitev rasti prebivalstva
 - raba obnovljivih virov energije
 - reciklaža odpadkov
 - omejitev potrošništva
 - etiko iz družbe razširiti še na naravo

Ljudje razmišljamo samo kratkoročno (profit). V Sloveniji je pri vseh stebrih slabo. Smo pa samozadostni (hrana, voda, les, obnovljivi viri)

7.- KAKOVOST ŽIVLJENJA

- Sociologi zadnjih 15 let želijo raziskati (izmeriti) kvaliteto življenja posameznika in družbe. Razvili so se 3. koncepti (načini) ugotavljanja kakovosti življenja:
 - 1.-Življenska raven** → glede na standard –več imaš večja je kakovost življenja
 - 2.-Kakovost življenja** → zajema prvega in ga razširi

Izhaja iz Alardove delitev potreb

- **IMETI** – gre za materialne in nematerialne potrebe;
- Objektivni kazalci: življenska raven (standard) in ekološke razmere)
- Subjektivni kazalci: (ne)zadovoljstvo z življenskimi razmerami
 - **LJUBITI** – societalne potrebe;
- Objektivni kazalci: vključenost v družbene odnose- (ne)sam
- Subjektivni kazalci: subjektivni občutki- (ne)srečen
 - **BITI** – potrebe po osebostnem razvju
- Objektivni kazalci: - odnos do narave in družbe)
- Subjektivni kazalci: - subjektivni občutki o osebostnem razvoju
 - V Sloveniji so kakovost življenja začeli raziskovati 1984
 - Cilji:
 - o oblikovati kazalce za merjenje kakovosti življenja
 - o izmeriti porazdelitev virov (denar, stanovanje, dostop do zdravnika...) med prebivalstvom glede na spol, starost, izobrazbo,.. in ugotoviti razlike med njimi o zadovoljevanjem potreb
 - o spremljati razvoj skozi čas
 - V začetku so raziskave zajemale predvsem porazdelitev virov med prebivalstvom. Danes pa raziskujejo tudi pomembnejše dogodke v življenju posameznika(odhod od doma, vstop v starševstvo, poroka...

3.-Indeks človekovega razvoja → zasnovan je bil 1990 in zajema oba prejšnja koncepta ter ju razširi. Zajema:

- kazalce zdravja (pričakovana življenska doba)
- kazalec izobrazbe (pismenost, povprečna izobrazba...
- kazalec bogastva (BDP)

Indeks človekovega razvoja vsebuje tudi razvojne dejavnike (človekove pravice, ekologija..)

Kakovost življenja je težko izmeriti, ker:

Družbe so si med seboj različne

Doživljanje kakovosti življenja je subjektivno

Pojmovanje kakovosti življenja se skozi zgodovino spreminja

12.-MNOŽIČNI MEDIJI IN KOMUNICIRANJE

1.-MNOŽIČNI MEDIJI IN JAVNOST

- MOČ MEDIJEV IN JAVNOST
 - o McLucham – medij je sporočilo
 - o mediji povezujejo oddajnik (avtor sporočil) in prejemnike (bralci...)
 - o moč medijev je odvisna od odziva javnosti (npr. Hitlerjev radijo je primer zelo velike moči medijev)
 - o najstarejši medij je tisk sledijo mu radio, televizija, računalnik

- LASTNOSTI MEDIJEV

Mediji so okno v svet (to kar vidimo nekdo prej pripravi/priredi.) **Lastnosti:**

- o prenašanje in ustvarjanje (način interpretacije dogodka) sporočil
- o dogodek o katerem se ne poroča je enako kot, da se ne bi zgodil
- o možnost zlorabe medijev je najbolj vidna v politiki, ekonomiji
- o mediji lahko poročajo odkrito ali prikrito (o nekom poročajo le negativno ali samo pozitivno – tako vplivajo na čustva, sodbe ljudi – sploh rumeni tisk)
- o mediji so okno v svet (To kar vidimo nekdo prej pripravi/priredi.)
- o danes govorimo o medijski družbi – v ZDA 80% ljudi dobi informacije preko medijev, mladina preživi več časa z mediji kot z vrstniki
- o omogočajo množično komuniciranje
- o javnost je velika, anonimna, zelo heterogena (raznolika)

- o komunikacije so hitre, javne, minljive (izjema umetnost). Komuniciranje je lahko javno ali zasebno. Razlika je v tem, da pri zasebnem komuniciranju prejemnik ni anonimen, informacija pa ni javna 62

- FUNKCIJE MEDIJEV

- o sporočilna/informacijska funkcija –seznanjanje javnosti z dogodki
- o interpretacijska funkcija- pojasnjevanje informacij in s tem ustvarjanje mnenja
- o socializacijska funkcija- mediji so dejavnik socializacije + družina, vrstniki, šola
- o zabavna funkcija- nas razvedrijo

- VPRAŠANJE UČINKOVITOSTI (MOČI) MEDIJEV

Pojavlja se vprašanje učinkovitosti množičnih medijev na posameznika in družbo.

- o **-1- Zgodnja faza pred 2.svetovno vojno**
 - učinkovitost medijev so raziskovali na osnovi teorije »hipodermične (derma= koža) igle«
 - prejemnike so raziskovali z vidika reakcije na sporočilo (medij »vbrizga« sporočilo prejemniku pod kožo, potem pa se raziskuje čustveni odziv – mediji so vsemogočni, občinstvo pa je pasivno)
- o **-2- Povojno obdobje**
 - Raziskovali so predvsem moč občinstva (ni več pasivno), do tega pride zaradi konkurence med mediji. Občinstvo izbira sporočila glede na svoje potrebe – zabava, učenje....
- o **-3- Sodobno raziskovanje po 70ih letih**
 - Proučujejo vpliv (učinkovitost) množičnih medijev v družbenem kontekstu – mediji upoštevajo, da je družba heterogena (ogromno skupin glede na raso, spol, vera,...). Posamezni mediji se obrnejo na ciljno skupino. Noben medij ni za vse (rumeni tisk, mediji za šport, »resni« mediji...

Značilnost medijskega trga:

- koncentracija kapitala (medijski mogotci),
- komercializacija medijev (propaganda, zabava....)
- internacionalizacija (mediji segajo preko državnih meja – CNN..)

2.-VRSTE MEDIJEV

TISK

-prve medije pozna že stari Rim – javnost je zelo ozka, maloštevilna – elita.

Mediji doživijo razcvet, ko v

-15. stoletje Gutenberg odkrije tisk. Posledice:

-Omogoči množično šolstvo

-Omogoči pismenost ljudi

-razvoj knjižnega jezika

-razvoj kapitalizma

-razvoj podjetniške iniciative ...

-transporta

-razvoj mest.....

Prvi časopisi nastanejo v 17. st (Nemčija) in 18. st (Anglija). V 19. st. nastane komercialni (oglasilni...) tisk, kasneje še rumeni tisk (tabloidi – ljubezen, romantika...). Pravna država je zagotovila svobodo tiska. Pismenost ljudi pa je omogočila množično potrošnjo.

RADIO

-Prvi je bil Berlinski radio na prelomu 19/20 stoletja. Ljubljanski radio se oglasi 1928

-Prednosti radia glede na tisk in TV – informacije so hitre, poceni, omogoča kompatibilnost (voziš avto in poslušas radio)

TELEVIZIJA

-je bolj učinkovita oz. bolj prepričljiva zaradi slike

-Prva TV postaja – Berlin 1931, Slovenija (YU) 1957

-občinstvo ima občutek, da je očevidec

-TV standardiziran okus gledalcev– to pripelje do množične kulture

RTV oblikuje poslušalce in gledalce kot občinstvo, tisk pušča večjo individualnost

INTERNET

-Uporablja ga 1/3 svetovne populacije. To je odvisno od razvitosti družbe (Afrika- 10%, ZDA 77%)

-Splet je sodobni informacijski sistem, ki služi kot družbeno omrežje kjer ni fizične oddaljenosti. Za razliko od drugih medijev težko nadzira informacije.

-Protislovnost računalnikov: 1-po eni strani velika odprtost, po drugi strani pa problem kraje intelektualne lastnine; 2- na eni strani popolna demokracija, po drugi strani poizkusi cenzure

-trend tehnologije je multimedij, ki bi zajel vse oblike komunikacije (mobi...)

3.- PROUČEVANJE MEDIJEV

- **McLuhan** – moč medijev je odvisna od organiziranosti družbe oz. hitrosti informacij. Informacijska tehnologija je dosegla izredno hitrost informacij (časopis je počasen), zato je svet postal globalna vas (global village) → s tem izrazom izumi pojem globalizacija.
- **Habermas** – raziskoval je kulturno industrijo (RTV, film, glasba..). Ugotovil je, da se kritično neodvisno mišljenje zmanjšuje, povečuje se manipulacija in nadzor.
- **Baudrillard** – mediji določajo kakšen svet v resnici je (npr. zalivska vojna = prva medijska vojna – videli smo obliko vojne ne pa dejanskega stanja – tragedije... Mediji so ljudi prepričevali, da ima Irak jedrsko oborožitev, v resnici pa je šlo za nafto.)
- **J. Thompson** – mediji so omogočili hiter industrijski razvoj (reklame..).
Loči 3 tipe komunikacijskih procesov:
 - o -1- neposredna interakcija (stik)- gre za fizično navzočnost oseb
 - o -2- posredovalna interakcija – omogoči jo telefon (dialog je neposreden, čas in prostor pa ne)
 - o -3- posredovalna kvazi interakcija – ni dialoga temveč je monolog -pojavi se s sliko → Poruši se razmerje med javnim in zasebnim komuniciranjem. Javno komuniciranje se povečuje in postaja zasebno – skrbijo nas problemi drugih ljudi in delov sveta.

4.- AVTONOMNOST MEDIJEV

Elita se zaveda, da nadzor nad mediji pomeni nadzor nad informacijami in s tem vpliv oz. nadzor nad množicami. Zato se odvija boj za lastništvo nad mediji.

Glede na lastnino ločimo javne in zasebne medije.

-javni mediji – 1. lastnik je država, 2. cilj teh medijev je avtonomnost (neodvisnost), 3. zajeli naj bi okus vseh ljudi, 4. prisotni so na vsem državnem ozemlju, 5. javnost naj bi bila čim bolj aktivna (uresničevanje svojih pravic in svoboščin) 6. Opravlja tri funkcije – izobraževanje, obveščanje, zabava
- zasebni (komercialni - profitni) mediji – zanima jih čimvečji profit –zato potrebuje več in več občinstva.

5.-REPREZANTIRANJE SPOLA, ETNIJE, STAROSTI IN DRUŽBENEGA RAZREDA V MNOŽIČNIH MEDIJIH

Reprezentacija (predstavitev); dogodke ne prikazujejo takšne kot so se zgodili, torej v njihovi realnosti, temveč jih prikazujejo tako kot so predstavljeni – manipulacija. Torej gre za

65

konstrukcijo, medijska konstrukcija pa močno vpliva na družbene odnose.

-REPREZENTACIJA SPOLA

spol je predstavljen stereotipno (pedsodki), torej spola nista predstavljena v svoji realnosti → ženske so matere, gospodinje, poudarja se njihova estetika, spolna privlačnost, so čustvene, pasivne..... Moški pa so..... Gre za odmik od stvarnosti.

- REPRESENTACIJA ETNIJE IN RASE

-Tudi etnične manjšine (npr. Romi, priseljenci... – naj bi bili nagnjeni k lenobi, kriminalu...) in rase so negativno reprezentirane. Etnične manjšine naj bi ogrožale domačo kulturo.

-Negativna reprezentacija otežuje intergracijo (vključevanje) v družbo. Na ta način v družbi mediji krepijo pedsodke.

-zato je potrebna medijska vzgoja, da posameznik lahko kritično sprejema reprezentirane vsebine.

- REPRESENTACIJA STAROSTI

Negativno so reprezentirani mladi in stari. Vzrok je v tem, da nimajo družbene moči.

-Stari so stigmatizirani tako, da se o njih malo piše (so strošek, so nekoristni...) Ne pišejo pa o tem, da so v pomoč mlajšim – finančno, pri vzgoji otrok itd.

-Mladi so tudi stereotipno reprezentirani– vandalizem, lenoba, izkoriščanje.. Manj pa se poroča o okoliščinah v katerih mladi živijo- brezposelnost, brezperspektivnost....

-REPREZENTACIJA DRUŽBENIH RAZREDOV

-Bogati so pozitivno reprezentirani

-Nižji sloji pa negativno reprezentirani (lenoba, revščina). S tem mediji prikazujejo lažno sliko realnosti in spodbujajo konflikte.

6.-MNOŽIČNI MEDIJI IN GLOBALIZACIJA

- Množični mediji so omogočili globalizacijo. Prižgeš TV in vidiš dogajanje kjerkoli po svetu. Ustvarja se svetovni informacijski red. Tok informacij usmerja majhno število agencij (npr. Rojter – GB), ki časopise in RTV po vsem svetu oskrbujejo z

informacijami. TV trg obvladujeta ZDA in GB, enako velja za filme, glasbo, reklame. Na ta način pa tudi uniformirata (poenotita) potrošnja
-Nekateri govorijo o medijskem imperializmu, to pa je posebna oblika kulturnega imperializma _____ 66

13.- ODKLONSKOST (DEVIANTNOST) IN KOMFORTNOST

Odklonska so tista ravnanja, ki odstopajo od pričakovanj družbe.

1.- OPREDELITEV

Za odklonska štejemo tista ravnanja, ki odstopajo od pričakovanj družbe. Pod odklonsko štejemo:

- kršenje formalnih norm. Gre za kršenje zakonov, npr. kriminal....
- kršenje neformalnih norm. Gre za ravnanja, ki niso z zakonom prepovedana izzovejo pa negativne sankcije (posmeh....) s strani družbe. Npr. alkoholik.....
- izjemna ravnanja – med izjemna ravnanja štejemo tista ravnanja, ko se nekdo »preveč« drži pravil (npr. piflar...). V družbi, kjer vsi kršijo pravila je odklonski tisti, ki jih ne.

Odklonskost je relativna. Se pravi, da je družbeno in kulturno določena. Pravila se skozi zgodovino spreminjajo hkrati pa se razlikujejo od družbe do družbe. Odklonskost je torej odvisna od:

KDAJ je bilo neko dejanje storjeno. Npr. kritika oblasti je bila v prejšnjem sistemu prepovedana (odklonska) danes ni.

KJE se je neko dejanje zgodilo. Npr. prostitucija je na zahodu dovoljena v islamskem svetu ni

KDO stori neko prepovedano ravnanje – pripadnik višjega ali nižjega sloja

OKOLIŠČINE – npr. biti pijan v službi ali na zabavi

- **Komfortnost** – prilagajenost (komformen je tisti, ki se prilagodi vsaki situaciji ali skupini

2.- ODKLONSKOST IN KRIMINALITETA

- kriminaliteta je vsako dejanje ali opustitev dejanja, ki ga kazensko pravo šteje za kaznivo in so zanj predpisane sankcije

- Vsaka kršitev formalnih pravil še ni kriminaliteta. Npr. prekrški, disciplinski prestopki...
- V družbah ni soglasja katera dejanja je treba z zakonom prepovedati oz. uvrstiti med kriminal in katera ravnanja bi bilo potrebno legalizirati. Npr. abortus, evtanazija... V enih družbah so ta dejanja prepovedana v drugih ne. 67
- **VRSTE KRIMINALITETE:** umori, ropi, posilstvo, pedofilija ,...
 - o Storilec je lahko posameznik ali skupina. Kadar je to skupina govorimo o organiziranem kriminalu – gre za kriminalne združbe; se globalizirajo oz. mednarodno povezujejo. Njihova področja so trgovina z drogami, igralništvo, ki omogoča pranje denarja, ponarejanje.....
 - o Kriminal višjih slojev imenujemo kriminal belih ovratnikov – težko ga je odkriti, ker ni žrtev je samo korist (korupcija, utaje denarja,...)

3.- OBSEG IN RAZŠIRJENOST KRIMINALA

- **DÜRKHEIM** – odklonskost je univerzalen pojav (prisoten v vseh družbah). Torej je iz tega vidika to normalen pojav. Do odklonskosti pride zaradi napak pri socializaciji (družina, vrstniki...) Odklonskost je koristna in funkcionalna. Zakaj? 1. kaznovanje kršiteljev utrjuje konformnost ljudi, 2. Odklonskost omogoča družbene spremembe. Vsaka novost je najprej odklonska, sčasoma postane »normalna«. Npr. razveze (včasih so bile prepovedane).....Brez odklonskosti ne bi bilo ne kriminalca ne genija.
- Načini ugotavljanja (raziskovanja) kriminalitete:
 - o Uradni statistični podatki – največ je premoženjske kriminalitete, največ nasilja je v družini → ti podatki ne zajemajo vsega kriminala. Zakaj? 1. ljudje ne prijavijo zaradi strahu, 2. nezaupanja v policijo, 3. porabe časa – zasliševanja, pričanje na sodišču, 4. Stroškov, 5. kriminal belih ovratnikov je težko odkriti
 - o Viktimološke študije - opravljajo se z anketo. Želijo odkriti tisti del kriminala, ki ni zajet v uradnih statističnih podatkih policije. Ljudi sprašujejo ali so bili kdaj žrtve, kolikokrat, ali so to prijavili. Rezultat -kriminala je 3x več kot ga je zajeto v statistiki.
 - o Samonaznaitvene študije – tudi se izvajajo z anketo ali intervjuji. Ljudi sprašujejo ali si storil kako kaznivo dejanje, kolikokrat, ali so bili odkriti.
 - o Študije pred strahom – raziskujejo problem občutka varnosti

-Ugotavljanje strahu pred kriminaliteto

Z anketo ugotavljajo kakšen je občutek varnosti ljudi. Vprašanja – ali upate ponoči sami ven...Večji strah je opaziti v mestih kot vaseh, ženske se počutijo manj varne kot moški, stari

manj kot mladi. Iz raziskav je razvidno, da je strah večji kot pa je dejansko kriminalitete. Tu imajo velik vpliv mediji, ki ustvarjajo paniko. Ljudje se vse bolj varujejo (ključavnice, alarmi, psi...)

68

-Zakaj se kriminaliteta povečuje?

- o Eni menijo, da kriminaliteto povečuje sodobni kapitalizem, ki po eni strani omogoča nezakonito bogatenje po drugi strani pa povečuje revščino (več revščine več kriminala). Rešitev = socialna država
- o Drugi pa menijo, da je kriva država, ki prepoveduje dejanja kjer ni žrtev (prostitucija, mehke droge). Rešitev = legalizacija

-Značilnosti storilcev

- o Statistika: prevladujejo revni, brezposelni, mladi, moški, etnične manjšine
- o Mnogi so prepričani, da je kriv kazenski sistem, ki deluje selektivno – te skupine so bolj pod nadzorom policije. Pri višjih slojih je nadzor manjši. Kriminal belih ovratnikov je težje odkriti, hkrati pa si tudi lahko privoščijo boljšo pravno pomoč.

4.-TEORIJE ODKLONSKOSTI

Začetki raziskovanja odklonskosti segajo v 18.stoletje. Različne teorije vidijo različne vzroke za odklonskost oz. kriminaliteto (telesna zgradba-dednost, vpliv okolja, socializacija, družbena situacija-brezposelnost.....)

- **BIOLOŠKA TEORIJA (LOMBROSO)**
 - o Vzroki za odklonskost vidijo v genih – dednost. Lombroso v svoji knjigi- »delikventni človek« ugotavlja, da je kriminallec podedoval gen nekega svojega primitivnega prednika.
 - o raziskoval je empirično – meril je fizične značilnosti kriminalcev. Ugotavlja, da so si med seboj podobni (nižje čelo, podaljšana čeljust...) Kritika: zločinski gen ni odkrit.
- **BIOLOŠKO PSIHOLOŠKA TEORIJA (EYSENECK)**
 - o Odklonskost je posledica genske zasnove in osebnostnih značilnosti
 - o Glede osebnosti smo ljudje introvertirani (zaprti vase) ali ekstrovertirani (odprti). Ekstrovertirani so bolj nagnjeni k kriminalu, ker so bolj impulzivni, iščejo tveganja in doživetja.
- **PSIHOLOŠKO SOCIOLOŠKA TEORIJA (BOLWBY)**

- o Vzrok vidi v pomankanju materine ljubezni kar pripelje do tega, da otrok ne razvije občutka krivde (ne loči prepovedano in dovoljeno)
- o mnogi avtorji so prepričani, da otroci postanejo odklonski, ker so njegovi starši odklonski

69

- SOCIALNO PSIHOLOŠKE TEORIJE (FREUD)

- o Zločin je posledica premočnega super ega (nadjaza – človekova vest). Ta povzroča velike občutke krivde zato človek naredi zločin, da bi bil ujet in kaznovan – tako doživi olajšanje.

Socialno psihološke teorije menijo, da se otrok nauči odklonskega ravnanja od staršev, ki sami ne spoštujejo norm. Povdarjajo lastnosti staršev, revščino, alkoholizem, nasilje, zanemarjanje....

NADZORNE TEORIJE povdarjajo pomen socializacije in pomen povezanosti med posameznikom in skupino, ki posameznika nadzirajo. Če se vezi med posameznikom in skupino zrakljajo oslabi nadzor in je večja verjetnost za odklonskost.

- SOCIOLOŠKE TEORIJE

Vzroke iščejo v družbenem okolju in položaju posameznika v družbi.

Funkcionalistične teorije:

o DÜRKHEIM

- Vzroke vidi v anomiji (stanje ko pravila ne veljajo več), do anomalije pride zaradi hitrih sprememb (tehnološki razvoj) – stara pravila ne veljajo več novih pa še ni.

o MERTON - teorija strukturne napetosti

- tudi on vidi vzroke za odklonskost v anomiji, vendar ta ne nastane zaradi hitrih sprememb, temveč zaradi prevelikega povdarjanja vrednot (proučeval je ameriško družbo)
- Glavna vrednota je uspeh (denar). V teoriji velja, da do uspeha vsak lahko pride s sposobnostjo, delavnostjo (american dream). V praksi pa nimajo vsi enakih možnosti za doseganje cilja oz. denarja(odvisno od položaja v družbi-revni,bogati), zato pride v družbi do strukturne napetosti. Torej preveliko povdarjanje vrednot pripelje do tega, da vsak želi uspeti (cilj opravičuje sredstva) in pravila ne veljajo več-anomija.
- Loči 5 modelov prilagoditve na to situacijo. Model (reakcija) je odvisen od položaja v družbi (slojevske pripadnosti)

- komformizem – sprejmejo cilj (uspeh-denar) in sredstva (šola, delo). Tako reagira višji sloji, ki ima vse možnosti, da to uresniči – ni odklonski, je konformen.
- inovatorstvo – izumijo novo pot – bližnjica (kriminal). Tako reagirajo pripadniki nižjih slojev. Zavedajo se, da po redni poti do uspeha ne morejo priti → sprejmejo cilj (uspeh), sredstev pa ne 70
- ritualizem – zavržejo cilj, držijo pa se sredstev. Tako reagira nižji srednji sloj. Zavedajo se, da do cilja ne morejo priti (imajo prenizke plače), zato cilj zavržejo do potankosti pa se držijo pravil (sredstev). So natančni, življenje jim poteka kot nek ritual.
- ubežništvo – zavržejo cilje in sredstva (alkoholiki, narkomani..)
- uporništvo – želijo spreminjati družbo, torej bi spremenili cilj. Sem šteje teroriste, komuniste...

Interakcionistične teorij:

o Teorija etiketiranja

Odklonsko je tisto kar družba označi za odklonsko. Zanima jih proces označevanja (etiketiranja), okoliščine, ko nekdo dobi etiketo in kako to vpliva na njegovo nadaljnje ravnanje. Ločijo:

- primarno odklonskost (vsi včasih kršimo pravila ampak nismo kaznovani)
- sekundarna odklonskost. Ta nastopi, ko družba nekoga označi, da je odklonski – sam sebe začne doživljati kot takega, družba se ga izogiba, začne se družiti s sebi podobnimi in na koncu res postane odklonski. Torej družba z etiketiranjem povečuje odklonskost. Bolj pa so etiketiranju podvrženi revni, etnične manjšine, črnci....

Konfliktna teorija

- o Vzroke iščejo v družbeni moči (imajo jo bogati) – postavljajo pravila, sprejemajo pravila sebi v korist. Vse kar ni v njihovem interesu je odklonsko. Kapitalizem štiti lastnino in lastnike.

5.-DRUŽBENI NADZOR

- Je celota mehanizmov v obliki sankcij s katerimi se dosega konformno (prilagojeno) ravnanje ljudi. Vrste nadzora:
- NEFORMALNI NADZOR:

- o izvaja ga neorganizirana družba (ljudje okoli nas),
- o sankcije so neformalne (posmeh, prezir...)
- o zanj je značilen panopticism (vsevidnost). Vsi nadziramo in vsi smo nadzorovani

71

- FORMALNI NADZOR

- o izvaja ga organizirana družba (država, firma, šola..) in vsebuje formalne sankcije (zapor, denarna kazen, ukor....)
- o ljudje to izvajajo kot poklic (policaj...)
- o izvajajo ga tudi institucije, ki niso nastale zaradi nadzora (npr. centri za socialno delo, psihiatri...)
- o kazniva dejanja so zabeležena v kazenskem zakoniku (mnogi ugotavljajo, da so v njem zapisana bolj tista dejanja, ki škodujejo eliti in manj tista, ki škodujejo družbi kot celoti)

-načini in cilji kaznovanja

- Do 18. stoletja so kazni telesne (bičanje, kamenjanje). Večina kazni ni bilo v naprej določenih- prepuščene so bile sodniku. Kaznovanje je bilo javno, za milejše delikte (prestopke) pa so bile sramotilne kazni (sramotilni steber, klop...). Med najhujše kršitve se je štelo prešuštvo, čarovništvo, krivoverstvo. Namen kazni je bilo maščevanje in zastraševanje.
- V 18. stoletju se pojavijo zapori.
- Namen kazni danes je
 - o negativna prevencija (kriminalec ugotovi, da se mu zločin ne splača + najhujše kriminalce se umakne iz družbe)
 - o pozitivna prevencija (pri ljudeh kaznovanje krepi komfortnost oz. prilagojenost). Namen zapora naj bi bil tudi resocializacija

-dileme kaznovanja

- Mnogi menijo, da zapor ne resocializira, to dokazuje velika večina povratnikov. Hkrati pa zapor tudi stigmatizira, zato se ljudje, ki so odslužili kazen težko ponovno vključijo v družbo in ponovno zaidejo v kriminal.
- Nekateri predlagajo, da bi bilo potrebno uvesti druge načine kaznovanja (npr. družbeno koristno delo + več bi bilo potrebno storiti za preventivo – vzgoja otrok, zmanjševanje revščine)
- V družbi se revščina in neenakost povečuje, zato je vedno več kriminala, kazni pa postajajo strožje.
- WASQUANT –socialna država se spreminja v kaznovalno državo.

14. DRUŽBA – ZDRAVJE, TELO, BOLEZEN

1.- DRUŽBENA KONSTRUKCIJA TELESA

-Telo kot predmet sociološkega raziskovanja

Telo je biološka realnost (določajo ga geni) – rast, staranje, videz, spol, smrt.. Je pa tudi družbena oz. kulturna realnost (odvisno v kateri kulturi živimo) – ga 1. -krasimo (obleka, nakit, tatu...), ga skušamo 2. preoblikovati (šport, dieta, lepotne operacije,...), ga 3.- zdravimo, z njim pa tudi 4.-komuniciramo. Skratka, telo je biološka danost, hkrati pa se ga zavedamo in ga obvladujemo. Kaj počnemo s telesom je torej odvisno od družbe (kulture)- zato govorimo o družbeni konstrukciji telesa. Telo pa lahko postane tudi sovražnik (bolezen, starost).

Prvi, ki so pisali o telesu so bili:

Mauss (Fra.) 1935 – v svoji knjigi (Telesne tehnike) prvi opozori na kulturno uporabljanje lastnih teles in o nadzoru svojega telesa (šport....)

Veblen (Nor.) 1899 pa govori o lepi ženski kot statusnem simbolu.

Danes je vse več raziskav o telesu – hranjenje, obsedenost z lepim telesom, diete, oblačenje....

-Telo in spol: biološki in družbeni spol

Posameznik skozi življenje spreminja predstavo o sebi, to je posledica doživljanja telesa. Telo je tudi izhodišče za mnoge identitete (rasna, spolna, starostna...)

Spolna identiteta:

Za človeka je značilen spolni dimorfizem (dvojnost). Se pravi – spol je biološka kategorija. Spola se razlikujeta po primarnih spolnih znakih (genitalije...) in sekundarnih spolnih znakih (puberteta)- višina, poraščenost... Hkrati pa je tudi družbena (kulturna) kategorija. Angleži imajo za spol dva izraza: spol biološko= sex, spol družbeno = gender. Družbene razlike med spoloma imenujemo spolna dihotomija – gre za družbene razlike med spoloma (moške in ženske družbene vloge) ka največkrat vodi v spolno diskriminacijo (zatiranje žensk). 73 Kar se tiče biološkega spola se narava včasih »poigra« - transeksualnost, tranvestiti... Ann Oakley – spolna identiteta je je družbeno določena (ne biološko). Družbena neenakost med spoloma se zmanjšuje, moške in ženske vloge niso več strogo ločene. Moški dajo veliko več na videz kot včasih so pa še vedno predsodki – žensko se sodi po videzu, moškega po dosežkih. Dokaz: industrija kjer je pomembno človeško telo (moda, porno...) ženske zaslužijo 3x več kot moški.

-Družbena konstrukcija idealnih, lepih teles

Predstave o lepem telesu se se izoblikujejo v vsaki družbi in se skozi zgodovino spreminjajo. Npr. na Kitajskem je bil simbol ženske lepote majhno stopalo..., nekoč so veljale za lepe obilnejše, danes suhe ženske.... Telesne značilnosti se pogosto prenašajo v osebne lastnosti. Npr. – lepo telo moralna oseba, debelo telo lenoba....WHO 1997 – debelost je kronična presnovna bolezen.

Ene družbe bolj častijo moško telo (npr. stari Grki) druge žensko telo. V Evropi se zanimanje za žensko telo poveča v renesansi (slikarji, kiparji...)

-Posegi v telo

-

- 1.-Ličenje : pomen- doseči izrazitejšo ženskost. Pojavi se pred 2.sv. vojno, prej so se ličili le igralci in prostitutke
- 2.-Telesne modifikacije (preoblikovanje) in mutilacije (pohabljanje). Ljudje posegajo v telo zaradi estetskih ali religioznih vzrokov. Primer – obrezovanje deklic ...
- 3.-Tetoviranje : To je stara tehnika, prisotna povsod po svetu. Namen je simbolni- z njim označimo pripadnost skupini, pomemben dogodek...
- 4.-Prebadanje (Piercing): Tudi stara tehnika, ki naj bi polepšala telesni videz.
- 5.-Lepotna kirurgija: Cveti zaradi nezadovoljstva s svojim telesom. Lepotni kirurgi trdijo, da zdravijo človekovo dušo – lepše telov pliva na človekovo samozavest.
- 6.-Samopoškodbe: (zarezovanje –EMO). To vedenje je odraz duševne stiske. Bolj pogosto pri ženskah (obrnejo agresijo navznoter)
- 7.-Uradna medicina: operacije, presaditve organov.. (problem trgovanje s človeškimi organi)
- 8.-Genetsko raziskovanje: etična dilema – starši lahko vzgajajo otroka po svoji logiki, ali lahko izbirajo tudi videz otroka?

-Komuniciranje s telesom

Vsako komuniciranje je posredovano s telesom. Načini komuniciranja s telesom:

Dotik –eno temeljnih psiholoških potreb človeka

Čutni aparat (vid, sluh...)- omogoča dostop do informacij 74

Neverbalna komunikacija (mimika; geste;, drža;- se strinjamo, nasprotujemo, videz- obleka, frizura, nakit ...z njim sporočamo okolici nekatere značilnosti identitete- spol, pripadnost sloju, subkulturi, poklic...)

2.-RAZUMEVANJE TELESA V SODOBNIH DRUŽBAH

-Potrošniška kultura in ukvarjanje s telesom

V razvitih postmodernih družbah človeka (telo) nadomešča stroj zato ni več tako pomembno produktivno telo (delo) ampak hedonistično telo, ki je zmožno uživati v prostem času. Zato ljudje vse bolj postajajo obsedeni s telesom (videz, zdravje, prehrana...). Na to vpliva potrošniška kultura in množični mediji. Zato cveti kozmetična in farmacevtska industrija, fitnes..... Videz je postal središče identitete številnih ljudi. Skrb za telo je povezana s potrošnjo dobrin in storitev. Ukvarjanje s telesom pripomore k boljšemu videzu hkrati pa tudi k boljšemu počutju, samozavesti....

Sodobni telesni ideal je »fantazijsko« telo (vpliv medijev) kar ima tudi negativne posledice – anoreksija, bulimija... Lahko bi rekli, da gre za kulturno nasilje nad človeškim telesom.

3.-ZDRAVJE IN BOLEZEN

-Težave z opredeljevanjem zdravja in bolezn

-

WHO – zdravje je stanje popolne telesne, psihične in družbene blaginje ljudi. Danes govorimo o treh ikonah sodobnega človeka: videz, zdravje, varnost.

Kdaj smo bolni?

Medicina jasno razmejuje med zdravim in bolnim telesom. Nekateri so prepričani, da je treba odločanje o tem kdaj se začne bolezen prepustiti posamezniku (sam najbolj čuti). Zdravje je individualna in relativna kategorija.

-Družbena pogojenost zdravja in bolezn

Zdravje in bolezen sta v različnih družbah različno opredeljena. Predstave o tem pa se spreminjajo tudi skozi zgodovino.

Bryan Turner razlage bolezni in zdravja razvršča v 4 skupine. Pri tem upošteva dve dimenziji: KJE se iščejo vzroki bolezni in zdravja. Tu ugotavlja dve možnosti

- Religiozna razlaga – bolezen je posledica delovanja nadnaravnih sil
- Medicinska razlaga – išče vzroke s pomočjo izkušenj, opazovanja, eksperimenta

Pri KOM se iščejo vzroki bolezni in zdravja 75

- Individualistična razlaga – zdravje in bolezen se nanašata na posameznika
- Kolektivistična razlaga – zdravje in bolezen izvirata iz družbe

1.skupina: SVETO IN INDIVIDUALNO- bolezen je posledica delovanja nadnaravnih sil (kazen za greh – zdravljenje-spokoritev, žrtvovanje...

2.skupina: SVETO IN KOLEKTIVNO – enako kot prej le, da je bolezen poklicana na vso družbo (kuga...)

3.skupina: POSVETNO (SEKULARNO) IN INDIVIDUALNO – tu se iščejo naravni vzroki bolezni (okužba, virusi, poškodbe...)

4.skupina: POSVETNO IN KOLEKTIVNO – vzroke za bolezni iščejo v družbenih okoliščinah v katerih živijo posamezniki. Pri razvitih družbah je življenska doba daljša, manjša je umrljivost dojenčkov, bogati živijo dlje kot revni...

Pojavlja pa se vse več bolezni zaradi blagostanja.

-Razvoj zdravstvene medicine in medicinski pogled na zdravje in bolezen

V zahodni medicini prevladuje posvetno-individualna razlaga bolezni . Kot bolezen označimo neobičajno stanje telesa (fizično ali psihično) zaradi katerega prizadeti čuti bolečino. Sem štejemo še poškodbe in odklonskost (alkoholizem, narkomanija...)

Medicina kot znanost se začne razvijati v 18. st. To je posledica modernizacije, urbanizacije, vojaških potreb...

Do neke mere je bila medicina razvita že prej – stari Grki- Hipokrat velja za očeta sodobne medicine.

Kaj je značilno za medicinsko pojmovanje telesa, zdravja in bolezni?

- Telo je biološko-fiziološka entiteta. Torej je podvrženo biološkim zakonitostim – deluje ločeno od človekove duševnosti
- Bolezen je odstopanje od normalnega stanja organizma
- Telo deluje kot stroj. Ko bomo poznali vse biološke zakonitosti telesa bodo zdravila za vse bolezni
- Jasno razmejuje med med normalnim in bolezenskim stanjem
- Vsaka bolezen zahteva znanstveno specializacijo in ustrezne specialiste

-Družbena vloga medicine in medikalizacija

Parsons: medicina je pomembna institucija nadzora odklonskosti. Zakaj?

Zdravje je pogoj, da lahko človek izvaja svoje družbene vloge. Zdravnik odloča kdo je bolnik in tako obvladuje to odklonskost.

KRITIKA: Parsons govori o bolniku kot, da bi bila to njegova individualna izbira. Ne upošteva, da so nekatere bolezni stigmatizirane, npr. AIDS (bolni o tej bolezni ne govorijo saj bi se jih ljudje izogibali)

Turner: medicina je prevzela vrsto funkcij od religije. Npr. 76

Moralna funkcija- kršitev verskih pravil je greh; Nezdravo življenje je bolezen. Verska pravila so nadomestila zdravstvena pravila (šport, prehrana...)

Problemi, ki so se v preteklosti obravnavali moralno (alkohol, hazarderstvo...) so postali zdravstveni problemi. Govorimo o **medikalizaciji družbe** – vse več področij življenje obravnavamo z vidika medicine kar se kaže kot ponotranjen nadzor, ki ga izvajamo nad sabo
Goffman: medicina je sistem družbenega nadzora.

Raziskave kažejo, da na zdravnike, ki odločajo o zdravljenju vpliva spol (zdravniki 2x več pomirjeval predpišejo ženskam), starost (pri zdravnikih imajo mladi prednost), dr. položaj (bogati imajo prednost pred revnimi) in osebne lastnosti (zdravniki alkoholike, kadilce.. tretirajo drugače).

4.-DRUŽBENA NEENAKOST, ZDRAVJE, BOLEZEN

-Javni zdravstveni sistem

Zdravstvene storitve danes pojmuje kot dobrine splošnega pomena (enako kot šolstvo, kultura...), ki vplivajo na kakovost življenja ljudi. Dostopne naj bi bile vsem, brezplačno.

Proučujemo jih iz treh vidikov:

- Preskrbljenost prebivalstva z zdravstvenimi storitvami (bolnice, zdravniki)
- Ustrezna dostopnost zdravstvenih dejavnosti (pomembne so čakalne dobe)
- Finančna dostopnost zdravstvenih storitev

Koncept javnega zdravstva se je uveljavil po 2. sv. Vojni. Cilj je bil zmanjšati vpliv družbenega statusa (ekonomske razmere) na dostop do zdravstvenih storitev (vsi naj bi imeli enake možnosti- praksa?). Poudarjati se je začela individualna odgovornost za zdravje- zdrav življenski slog. Danes v obdobju neoliberalizma (vsak naj poskrbi za sebe) se povečujejo razlike v zdravstvenem stanju glede na slojevsko pripadnost.

-Individualizacija odgovornosti za zdravje

Na koncept zdravega življenja je poleg neoliberalizma vplivalo tudi financiranje zdravstva

- Medicina zahteva vse večje vložke (vedno dražja tehnologija)
- Staranje prebivalstva kar zahteva vse več zdravstvenih storitev

-Zdravje kot socialno-ekonomska kategorija

To povezavo poudarja konfliktna teorija. Na zdravje vplivata standard in izobrazba. Višje izobraženi živijo dlje. Enako velja za višji standard – ta omogoča večjo avtonomijo na delovnem mestu (manj stresa), lažji in hitrejši dostop do zdravnika. Nižji sloji so podvrženi večjemu stresu (podrejenost, izguba službe.....)-umirajo mlajši.